

Savaşa karşı savaş: Cihan Harbi'nde Lenin, Liebknecht, Luxemburg*

Sungur Savran

*Yeryüzü bir hurda demir yığını
Lime lime olmuş bir insanlıkla sarmaş dolaş.
Çılgınlığın orta yerinde
Ayık ve yapayalnız belirdi Zimmerwald.*

Vladimir Mayakovskiy, “Vladimir İlyiç Lenin” şiirinden

Cihan Harbi, yani bugünkü adıyla Birinci Dünya Savaşı, sosyalist hareketin ateşle imtihanı oldu. Sosyalizmin “masumiyet çağı”nı geri dönülmezcesine kapa-

* “Kongre Sosyalist partilerin ve sendikaların savaşa karşı savaş ilan etme konusundaki mutabakatını memnuniyetle kaydeder. (...) Hâkim sınıfların dünya savaşının sonucu olarak doğacak olan proleter devriminden duydukları korku, barışın esaslı bir güvencesi olmuştur.” İkinci Enternasyonal’in 1912 Basel Kongresi’nde savaş üzerine aldığı karar böyle demektedir. Aktaran: John Riddell (der.) *Lenin’s Struggle for a Revolutionary International. Documents: 1907-1916, The Preparatory Years*, ikinci basım, New York: Monad Press, 1986, s. 89. Bu yazının başlığının ilhamı buradan geliyor. Yazının daha başında şimdi atf yaptığımız kaynağın karakteri üzerine okuyucuya bilgi vermek yararlı olacaktır. Riddell’in bu kitabı, İkinci Enternasyonal’in Stuttgart Kongresi’nden Rusya’da Şubat devrimine kadar uluslararası sosyalist hareket içinde savaş konusunda benimsenecek tutum üzerine yapılan tartışmalara ilişkin belgeleri bir araya getiren çok yararlı bir kaynaktır. Bu yüzden bu yazıda bu kaynağa sık sık atf yapılacak. Yapılacak atıfların büyük çoğunluğu bir yazar olarak Riddell’e değil, o dönemin belgelerinedir.

tan, bu tarihi dönüm noktasıdır. *Komünist Manifesto*'nun yazıldığı 1848'den, hatta ondan öncesinde Britanya'da yükselen işçi hareketi Çartizm'den 1914'e kadar, bir bütün olarak alındığında sosyalist hareket henüz kendini ve dünyayı yeni yeni tanımakta olan bir çocuk gibi her şeyi denemiş, bol bol hata yapmış, Marksizmin okuluna giderek dünyayı tanımaya başlamış, ama her şeyi bir saflıkla yapmıştır. Cihan Harbi, kapitalizm çirkefinin sosyalist harekete de bulaşabileceğini, onu içinden bozabileceğini, hatta çürütebileceğini yadsınamaz biçimde göstermiştir. Harp geldiğinde İkinci Enternasyonal'e üye 27 partinin yaklaşık üç milyon üyesi vardı. Salt Almanya'da SPD üç milyon oy alıyordu. Fransa ve Avusturya'da birer buçuk milyon oya, Britanya'da ise yarım milyon oya ulaşmıştı sosyalist işçi partileri.¹ Başta Almanya olmak üzere birçok ülkede muazzam bir işçi örgütleri halesi (sendikalar, yardımlaşma kasaları, işçi koroları, spor kulüpleri vb.) partilerin etrafında karmaşık bir yapı oluşturmuştu. Enternasyonal, *Komünist Manifesto*'nun savaş narasının cisimleşmesiydi: "Bütün ülkelerin işçileri, birleşin!"

Ama bu dev işçi sınıfı yığınağı Cihan Harbi'nin başlaması ile birlikte un ufak olacaktı. İstisnai durumlar dışında, Enternasyonal'in bütün büyük partilerinde liderler kendi burjuvazilerinin yanında yer alarak savaşa destek veriyor, böylece farklı ülkelerden işçilerin kendi burjuvazilerinin emperyalist yağmadan alacağı payı arttırma çabası uğruna birbirlerini katletmelerine onay vermiş oluyordu. O zamana kadar İkinci Enternasyonal'in önde gelen teorisyeni olan Karl Kautsky'nin güya çaresizlik içinde Enternasyonal'in bir barış dönemi örgütü olduğu görüşünü ileri sürmesi karşısında, Rosa Luxemburg şöyle yazacaktı: "Komünist Manifesto'nun dünya tarihsel çağrısı, Kautsky tarafından düzeltilecek hatırı sayılır ölçüde zenginleştirilmiştir ve şimdi şöyledir: 'Bütün ülkelerin proleterleri, barış zamanında birleşin, savaş zamanında birbirlerinizin boğazını kesin!'"²

Sosyalizm kendi içinden kirlenmişti. Lenin ve Bolşevikler, Engels'i izleyerek bunun "işçi aristokrasisi" olarak anılan ve emperyalist aşırı kârlardan beslenen bir katmanın ve onun bir uzantısı olarak işçi bürokrasisinin (sendikalar, parlamento, belediyeler vb.) yarattığı oportünizm ve revizyonizmin politika alanında bir ifadesi olduğunu ısrarla vurgulayacaklardır.³ Yani burjuvazi işçi sınıfı hareketinin bir bölümünü kendi saflarına çekecek biçimde satın almıştır. "Masumiyet

1 R. Craig Nation, *War on War: Lenin, the Zimmerwald Left and the Origins of Communist Internationalism*, Durham: Duke University Press, 1989, s. 21.

2 Rosa Luxemburg, "The Reconstruction of the International", Riddell, a.g.y. s. 187.

3 Bunu Lenin savaş hakkında yazdığı hemen hemen her yazıda dile getirecektir. Sorunun en kapsamlı biçimde ele alınışı, Lenin ile Zinovyev'in ortak imzasını taşıyan *Sosyalizm ve Savaş* başlıklı broşürde olmuştur. "Socialism and War. The Attitude of the RSDLP Towards the War", V. I. Lenin, *Collected Works*, cilt 21, Moskova: Progress Publishers, 1977, s. 295-338. Lenin'e bütün referanslar bundan sonra *Toplu Eserleri*'nin bu basımına dayanarak yapılacak ve "CW, cilt 21, s. 295" formatında verilecektir.

çağı” sona ermiştir. Artık devrimci Marksistlerin⁴ görevleri sadece proletaryanın karşısındaki ve yanındaki güçlere bakılarak saptanamaz. Politikaların, taktiklerin, hatta stratejinin belirlenmesinde öncelikli görevlerden biri de proletaryanın içine sızmış burjuva ve küçük burjuva güçlerin de hesaba katılmasıdır. İşte Cihan Harbi bu anlamda devrimci sosyalist hareket için aynı zamanda bir olgunlaşma çağıdır. Yani çocukluğun masumiyetinin geride bırakılması, kirli bir dünyada nasıl hareket edilmesi gerektiğinin öğrenilmesi dönemi.

Sosyalistler, Lenin'in ve Bolşeviklerin Cihan Harbi'nde izledikleri politikayı her şeyden önce bu yüzden dikkatle incelemelidir. Onların yanı sıra işçi aristokrasisi ve bürokrasisinin en güçlü olduğu, aynı zamanda Enternasyonal'in yönetici partisi olan SPD'nin vatani olan Almanya'da savaşa karşı devrimci enternasyonalist bir tavır alarak sosyalizmin yüz akı haline gelen Rosa Luxemburg ve Karl Liebknecht'in ve onların oluşturduğu Spartacus akımının politikalarını da anlamak için elden gelen çabayı göstermelidir. Şu noktayı vurgulamadan geçmek olmaz: Sol içinde barış kavramını her türlü sınıf temelinden bağımsız biçimde yücelten, ezilen sınıf ve grupların kurtuluşu uğruna savaşa bile karşı çıkan **pasifizm**, burjuva demokrasisine bağlılıkla, şiddet hatta devrim karşıtlığı ile el ele yürür. Ama Cihan Harbi türü savaşlar patlak verdiğinde “demokratlar”, “barışçı geçiş taraftarları”, devrimci şiddeti reddedenler savaşın bir tarafı haline gelirken, insanlığı felakete sürükleyecek olan bu çılgınlığa karşı en tutarlı biçimde mücadele edenler devrimi ve gerekirse şiddeti savunan Marksistler olmuştur. Dolayısıyla, Lenin, Luxemburg ve Liebknecht'in savaş politikasını solda herkesin öğrenmesi gerekir. Savaş karşıtlığında gerçekten samimi ise.

Birçok okuyucunun bu aşamada, “canım, ne var dikkatle incelenecek? Lenin devrimci bozgunculuğu,⁵ yani kendi devletinin yenilgiye uğramasını temel hat olarak benimsemişti, Liebknecht de ‘esas düşman kendi ülkemizdedir’ demişti, bütün bunlar biliniyor” dediğini duyar gibiyiz. Bir kere, bir ulus devletler dünyasında, hele hele savaş döneminde bu tür bir hattın benimsenmesinin ne kadar sıra dışı olduğunu herkesin teslim etmesi gerekir. Aşağıda özellikle Lenin'in ısrarla savunduğu “kendi devletinin yenilgisi” yaklaşımının en yakın çalışma arkadaşlarınınca bile ne kadar zor kabul edildiğine gireceğiz. Burada siyasi aklın sınırlarını zorlayan, aynı zamanda kahramanca bir şey vardır. Ama mesele bununla sınırlı

4 Dergimize de adını veren “Devrimci Marksizm” ve “devrimci Marksist” kavramları, birçok cenahtan “Marksistin devrimci olmayı mı olurmuş?” gibi çokbilmiş tepkilerle karşılanıyor. Bu kavram **kendine Marksist diyenler arasında** gerçekten devrimci olan akımları sahtelerinden ayırmak için **ilk kez Lenin tarafından** yaygın olarak kullanılmıştır. Lenin zaman zaman da Ekim devrimine kadar Marksist hareketin kitlelere dönük adı olan “sosyal demokrasi”nin başına devrimci sıfatını ekler bunu anlatmak için. Sayısız örnek arasında Lenin'in, merkezinde Bolesvizm'in yer aldığı Zimmerwald Solu'nu devrimci Marksist olarak nitelediğine değinelim: Bkz. “Revolutionary Marxists at the International Socialist Conference, September 5-8”, 1915, *CW*, cilt 21, s. 389-93.

5 Veya “devrimci yenilgiciliği.”

değil. Esas mesele, devrimci bozgunculuk politikasının öyle söylenip geçilmeyecek kadar incelikli yanlarının olması.

Bir kere, devrimci bozgunculuk şiarına sadece sosyal yurtseverler, yani kendi emperyalist burjuvazilerinin yanında yer alanlar ve ortayolcular (merkezciler)⁶ karşı çıkmamıştır. Lenin Cihan Harbi'nde enternasyonalizmin yüz akı olan Zimmerwald hareketi içinde, bu hareketin en ileri unsurlarında, örneğin Rosa Luxemburg ve Trotskiy'de, hatta kendi partisi içinde bile bu politikaya karşı muazzam bir dirençle karşılaşmıştır. Bu tartışmalar bilinmeden kavramın ezbere tekrarlanması bir anlam ifade etmez çünkü bu tartışmalar Lenin'in devrimci bozgunculuğu neden savunduğunu anlamının anahtarıdır.

İkincisi, bugün solun birçok unsuru Marksist kültürün zayıflamasının da etkisiyle devrimci bozgunculuk politikasını olduk olmadık durumlarda, sanki bu politika Lenin'in bütün savaşlarda savunduğu tek politika imişçesine ortaya atıyor. Örneğin 1991 Körfez Savaşı'nda hem ABD hem de Irak için devrimci bozgunculuğu savunan çoktu. Oysa emperyalist bir ülke ile emperyalizm tarafından ezilen bir ülke arasındaki savaşta Leninizmin tavrı açıkça ve tartışmasız biçimde emperyalist ülkede bozguncu, ezilen ülkede ise tersine savunmacıdır. Bu ayrımlar *Devrimci Marksizm*'in bu sayısında Levent Dölek'in yazısında ele alınmış olduğu için burada ayrıntıya girmemize gerek yok. Ama mesele bundan çok daha derindir. Lenin devrimci bozgunculuk politikasını bırakın her savaşa uygulamayı, **Cihan Harbi'nin tamamında bile savunmamıştır**. Devrimci bozgunculuk sadece 1914-16 yılları için geçerli bir politikadır. Bunun önemi aşağıda göreceğimiz gibi büyüktür. Hem Lenin'in taktik esnekliğini ortaya koymasından, hem de belirli bir dönemde ne kadar parlak bir taktik olursa olsun, devrimci bozgunculuğu bırakın başka durumlarda, emperyalist savaşlarda bile somut koşulları göz önüne almadan tekrarlamamanın doğru bir tutum olmadığını ortaya koymasından bakımından.

Üçüncüsü, Lenin'in Cihan Harbi esnasındaki politikası, Birinci ve İkinci Enternasyonallerin deneyimleriyle göz kamaştırıcı bir düzeye gelmiş olan uluslararası proletarya öncüsünün inşasına aniden vurulan darbeye karşı mücadelesinden, öncüyü yeniden inşa çabasından, yani yeni bir Enternasyonal için mücadelesinden ayrı tutulamaz. Yani bu politika sadece bir savaş politikası değildir, bir dünya partisinin inşası (daha doğrusu yeniden inşası) için verilen mücadelenin bir parçasıdır. Devrimci bozgunculuk, gerçek anlamını ancak Üçüncü Enternasyonal'in kurulması için Lenin'in savaşın ilk gününden itibaren önüne

6 "Merkezci" terimi, uluslararası Marksist literatürde kullanılan bir terimdir (İngilizcesi "centrist") ve genellikle iki ana pozisyon (mesela reformizm ve devrimcilik) arasında kalan, çoğu zaman yalpalayan kişi ve akımları niteler. Ne var ki, Türkiye'de bu kavram, yetkileri merkezde toplamaya yatkın anlamında "merkeziyetçi" kavramıyla karışıyor. Buna karşılık, Türkçe'de Batı dillerinde esnek bir kullanıma sahip olan bir karşılığı var olmayan bir terim var bu anlatılmak istenen ifade eden: "ortayolcu". Biz bu terimi tercih ediyoruz.

koyduğu görev çerçevesinde kazanır.

Bütün bunlardan dolayı, Cihan Harbi'nde Lenin'in izlediği politika bütün Marksistlerin yakından kavraması gereken bir önem taşır. Burada Lenin'in yeri özel olmakla birlikte, sosyal yurtseverlerin ve ortayolcuların yerle bir ettiği İkinci Enternasyonal'in öncü partisi Alman SPD'si içinde verdikleri mücadeleyle devrimci enternasyonalizmi bütün Avrupa çapında kitleler nezdinde yaşayan bir akım haline getiren Luxemburg ve Liebknecht'in de katkısı büyüktür. Aşağıda göreceğiz: Lenin ile Almanya'nın bu devrimci Marksistleri arasındaki fark önemlidir. Ama iki nokta onları ayrılmaz biçimde birbirlerine bağlar: tavizsiz enternasyonalizmleri ve Üçüncü Enternasyonal için verdikleri ortak mücadele. Öyküyü biraz hızlıca ileri doğru sarmak pahasına şunu belirtelim: 1 Ocak 1919'da, Luxemburg ve Liebknecht önderliğinde Spartacus grubu uzun bir gecikmeyle de olsa Almanya Komünist Partisi'ni kurduğunda Lenin derin bir nefes almış ve şöyle söylemiştir: “İşte şimdi, gerçekten proleter, gerçekten uluslararası, gerçekten devrimci bir III. Enternasyonal, Komünist Enternasyonal bir olgu haline gelmiştir.”⁷

Biz Lenin'in savaş politikası konusunda hem Spartacus'a, hem de Trotskiy'e karşı haklı olduğumuz kanısındayız. Üstelik bu tartışmada Lenin'in üstün konumda olmasının daha önce başka yerlerde ele almış olduğumuz parti-kitle ilişkisi tartışmasıyla da yakından ilgili olduğumuz kanısındayız.⁸ Bu gerçek, bu tartışmaların devrimci Marksizm alanında yapılan tartışmalar olduğunun hakikatinin üzerini örtmemelidir. Lenin'in çizdiği yolun doğruluğunu Trotskiy daha sonra teslim etmiştir. Ama kendi ifadesiyle bu doğruluğu kendi bağımsız yaklaşımıyla kavradığı için daha sonra Lenin'in taktikine ne ihanet etmiş, ne de papağan gibi tekrarlamıştır. Değişen koşullara göre yaratıcı biçimde geliştirmiştir. Luxemburg ve Liebknecht'e gelince: Karşı devrim onları erken bir aşamada (partinin kuruluşundan hemen sonra) ortadan kaldırdı. Bu yüzden kendi hatalarıyla yüzleşme fırsatına kavuşamadılar.

Öyleyse, Cihan Harbi'nin derslerini öğrenme çabamıza girebiliriz. Derhal söyleyelim: Bu dönem, daha önce başka bir yerde altını çizdiğimiz gibi,⁹ **Lenin'in Rus proletaryasının önderliğinden dünya proletaryasının önderliği rolüne geçtiği dönemdir.** Bu dönemde kendi bakışını çok önemli yönleriyle ileriye doğru taşımış, önemli bir sıçrama gerçekleştirmiştir. Bunun içinde savaş politikası, devrimci bozgunculuk şiarı ve Zimmerwald hareketi unsurlardan sadece biridir. Savaşın ilk döneminde yüzünü diyalektikçe dönmesinden emperyalizmi teorileş-

7 Aktaran: Nation, *War on War*, a.g.y., s. 215.

8 Sungur Savran, *Lenin'i Yakmalı mı?*, İstanbul: Kardelen Yayınları, 1998, s. 29-63, Luxemburg ve Trotskiy'e ilişkin olarak özellikle s. 40-46.

9 “1914'ten sonra hem düşüncesiyle hem pratiğiyle dünya devriminin önderidir.” Bkz. Sungur Savran, “Lenin'in Marksizm içindeki yeri,” *Devrimci Marksizm*, sayı 21-22, Kış 2015, s. 166.

tirmesine, ulusal sorunu (özellikle 1916 yazılarında) yepyeni bir ışıktta, sosyalizmin bir sorunu olarak ele almasından¹⁰ 20. yüzyıl için çizdiği, sömürge ve yarı-sömürge ülkelerin kurtuluşunu uluslararası proletaryanın baş müttefiki hâline getiren stratejik yaklaşıma, *Devlet ve Devrim*'le gerçekleştirmeye çalıştığı teorik sağlamlaştırılmadan Bolşevik Partisi'nin programını değiştirme çabasına kadar teori ve politika alanında birçok yenilik bu yeni geniş bakış açısının ürünüdür. Biz burada bu bütünsel dönüşümün sadece savaş ve yeni Enternasyonal ile ilgili yönüne bakacağız.¹¹

1. Birinci “Uluslararası Sol Muhalefet”: Zimmerwald

1914, uzun süren bir sükûnet ve istikrar döneminin ardından gelmişti. 19. yüzyılı 20. yüzyıla bağlayan dönüm noktasına bu yüzden Fransızca bir kavramla “*belle époque*” (güzel çağ) adı takılmıştı. Oysa bu dönem sömürgeler konusunda gerilimlere, silahlanma yarışına ve yerel savaflara sahne oluyor, Cihan Harbi'ne giden yolun taşları döşeniyordu. İspanya-Amerika savaşı, Boer savaşı, Rus-Japon savaşı, İtalya'nın Trablusgarp seferi ve nihayet Balkan savafları, tabii özellikle sonuncusu, yaklaşan felaketin habercileriydi. Bu yüzdendir ki, İkinci Enternasyonal de savaş ve militarizm sorunlarına kongrelerinde gittikçe daha çok yer ayırmaya başlamıştı. Enternasyonal'in Stuttgart (1907), Kopenhag (1910) ve olağanüstü Basel (1912) kongrelerinde aldığı kararlar açıktı. Aslında her şey Stuttgart'ta belirlenmişti. Lenin savaş üzerine karar taslağını kaleme alacak komisyona Rosa'yı önermiş, Rosa ise uzun bir metnin sonuna bütün karar tasarısına rengini veren iki paragraf eklenmesini teklif etmişti. Bu iki paragrafın da dahil olduğu taslak oybirliğiyle karar haline geliyordu:

Eğer savaş çıkması tehlikesi belirirse, söz konusu ülkelerde işçi sınıflarının ve onların parlamentodaki temsilcilerinin görevi, Uluslararası Sosyalist Büro'nun koordinasyon desteğiyle, savaşın çıkmasını engellemek için her türlü çabayı göstermektir. En etkili olacağını düşündükleri, elbette sınıf mücadelesinin keskinlik düzeyi ve genel siyasi duruma göre değişiklik gösterecek olan araçları kullanmaktadırlar.

Her durumda savaş yine de patlak verirse, savaşın hızla sona erdirilmesi için ve savaşın yaratacağı ekonomik ve politik krizi bütün güçleriyle kullanma yoluyla kitleleri ayağa kaldırarak kapitalist sınıf hâkimiyetinin yıkılışını hızlandırmak gö-

10 Lenin'in ulusal soruna yaklaşımı genellikle burjuva demokratik çerçevede ele alınır. Bir aşamadan sonra böyle olmadığını daha önce göstermeye çalışmıştık. Bkz. *Kod Adı Küreselleşme. 21. Yüzyılda Emperyalizm*, İstanbul: Yordam Kitap, 2. Basım, 2008, Bölüm 17, s. 315-346.

11 Lenin'deki atılımın daha geniş çerçevesi ile ilgili olarak başlangıç amacıyla şu iki kaynağa başvurulabilir: Michel Löwy, “Hegel'in Büyük Mantığı'ndan Petrograd Finlandiya İstasyonu'na”, *Devrimci Marksizm*, sayı 21-22, Kış 2015, s. 144-157 ve Savas Mihail-Matsas, “Plehanov'un Marksizmi, Lenin'in Diyalektiği: Güncel Bir Tartışma”, *Devrimci Marksizm*, sayı 13-14, İlkbahar-Yaz 2011, s. 207-220.

revleridir.¹²

Kopenhag ve Basel kongrelerinde kabul edilen karar, bu iki paragrafı, tırnak içinde bir alıntı olarak tıptı tıpına tekrarlamaktadır. Kopenhag'da buna eklenen, sosyal demokratların savaş bütçesine olumlu oy kullanmayacağına dair hükümdür.¹³ 1914'te yaşanacaklar göz önüne alınınca bu konunun önemi ortadadır. Basel kongresi ise Balkan savaşının ateşi içinde kararına şunları yazar:

Kongre Sosyalist partilerin ve sendikaların savaşa karşı savaş ilan etme konusundaki mutabakatını memnuniyetle kaydeder. (...) Hâkim sınıfların bir dünya savaşının sonucu olabilecek bir proleter devriminden korkusu barışın asli bir güvencesi olmuştur. (...) Proleterler, kapitalistlerin kârı, hanedanların hırsı ya da gizli diplomatik antlaşmaların peşine düştüğü şan yüzünden birbirlerine silah çekmeyi bir suç sayarlar.¹⁴

Daha ne kadar açık olabilir? Savaşın devrim uğruna kullanılacağı üç kez tekrarlanıyor. Burjuvazi devrimle tehdit ediliyor. Bütün bunlar uluslararası sosyalist işçi hareketinin şovenizm dalgası henüz aklını başından almamış olduğu bir aşamada doğruyu gördüğünü, açıkça dile getirdiğini gösteriyor. Stuttgart'ta 800 delege, öteki kongrelerde de benzeri rakamlar bu kararları oybirliğiyle alıyor. Basel'da işçilerin "kapitalistlerin kârı... yüzünden birbirlerine silah çekmesini bir suç" sayan partiler, sadece iki yıl sonra tam tamına beklenen tipte bir dünya savaşı, tam da Balkanlarda bir çatışma sonucunda patlak verdiğinde tersini yapınca, tek bir şey söylenebilir: ihanet!

"4 Ağustos" uluslararası işçi hareketi için bir ihanet, bir cinayet simgesidir. Bu cinayeti işleyen de daha sonra bütün 20. yüzyıl boyunca barışçılıktan, şiddete karşı olmaktan dem vuran sosyal demokrasi! Sadece Avrupa'dan değil, Hindistan'dan Senegal'e sömürgelerden de 65 milyon insanın askere alındığı, 10 milyon insanın canını verdiği bir dünya savaşına onay veren, savaş bütçelerine olumlu oy kullanan, yetmedi burjuva hükümetlerine giren bir sosyal demokrasi.

Kimlerdi bu hainler? Hemen hemen bütün partilerin önderlikleri. Her şeyden önce Almanya'nın ve onun küçük kardeşi gibi olan Avusturya'nın partileri. Bunlar sadece 4 Ağustos günü parlamentoda savaş tahsisatına oybirliğiyle olumlu oy kullanmayacak, ayrıca Almanca *Burgfrieden* (iç barış ya da toplumsal barış) olarak adlandırılacak olan sınıflar arası barış ilan edeceklerdir. Sonra İtilaf ülkeleri Fransa, Britanya, Belçika'nın partileri. Bunlar da Almanca konuşulan

12 Aktaran Riddell, a.g.y., s. 35. Bu metin, Lenin'in tanıklığına göre (aynı yerde, s. 47), Rosa'nın orijinal metni değildir. Alman partisinin önde gelen yöneticisi August Bebel'in partinin kapatılması riski kaygısıyla parti avukatlarına danışması sonucunda tekrar tekrar hukuken evcilleştirilmiş bir versiyonudur.

13 A.g.y., s. 70.

14 A.g.y., s. 89.

Devrimci Marksizm

lkelerdeki partilerle aynı yola girecek, *Burgfrieden*'in karşılığı olarak da daha yaygara içeren bir kavramı benimseyeceklerdir: “*union sacre*”, yani kutsal birlik. Sınıflar arasında elbette! Bunlar derhal savaş hükümetlerine bakan vereceklerdir (Fransız Jules Guesde ve Marcel Sembat, Enternasyonal'in yürütme organı olan Uluslararası Sosyalist Büro'nun sekreteri Belçikalı Vandervelde vb.) Rusya'da Marksizmin tarihi nderi Plekhanov ve Menşeviklerin bir bölümü. Kısacası Enternasyonal'in en büyük partileri.

Devrimci enternasyonalist muhalefet

Bunların karşısında yer alan ve enternasyonalizme şu ya da bu ölçüde sadık kalan, hiç olmazsa savaş taraftarı olmayan bir dizi g vardır ama bunlar hareketin küçük bir azınlığıdır. Bunların başında Rusya'da Bolşevikler gelir. Bolşeviklerin en inançlı müttefikleri Balkan sosyalist partileridir: Sırp sosyalistleri, Bulgaristan'ın “dar” Sosyalist Partisi, Kristiyan Rakovski'ın önderliğinde Romanya sosyalistleri, Osmanlı'dan yeni ayrılmış topraklarda Selanik İşçi Federasyonu vb. İkinci sırada tarafsız ülkelerin sosyalist partileri içinden beliren güçlü azınlıklar gelir. Kuzey'de İsv, Danimarka ve en önemlisi Hollanda'da güçlü enternasyonalist akımlar doğacaktır. Güney'de İsviçre ve İtalya partileri daha ikircikli biçimde olmakla birlikte sosyal yurtseverlikten uzak durur. Bir de davaya ihanet eden büyük partilerin içinden çıkan enternasyonalist azınlıklardan söz etmek gerekir.

Bunlar arasında en önemlisi, Almanya'da Rosa Luxemburg ve Karl Liebknecht önderliğinde, yaşlı Clara Zetkin ve Franz Mehring'in de içinde yer aldığı Spartacus hareketidir. Milletvekili olan Liebknecht, 4 Ağustos'tan önce parti grubunda yapılan ön oylamada savaş tahsisatına karşı yönde oy kullanmakla birlikte Reichstag'da (mecliste) yapılan oylamada parti disiplinine uyarak çoğunluk ile birlikte “evet” oyu kullanmıştır. Liebknecht daha sonra kendisini böylesine hayati bir konuda, karşı olduğu halde çoğunluğa boyun eğmekle suçlayan sosyal demokrat işçilere özeleştiri vermiş, dört ay sonra Aralık başında yapılan ikinci savaş bütçesi oylamasında bütün mecliste **tek başına** “hayır” diyerek müthiş etkileyici bir çıkış yapmıştır. Liebknecht bu tutumunu ısrarla devam ettirecek, Reichstag'da hem oylamalarda hem sorular sorarak hükümeti sıkıştıracaktır. “Esas düşman kendi ülkemizdedir” sloganı bütün Avrupa'da müthiş bir etki yaratır.¹⁵ Milletvekili dokunulmazlığı dolayısıyla, bu bozguncu propagandasına rağmen devlet onu hapse atmaktansa askere almayı tercih eder. Buna rağmen 1 Mayıs 1916'da Berlin'de yapılan bir gösteride asker üniformasıyla ne çıkar, gösteriyi gr sesiyle “Kahrolsun savaş! Kahrolsun hkmet!” sloganı ile açar. Derhal gözaltına alınır, tutuklanır ve Haziran sonunda mahkeme tarafından iki buçuk yıl hapse mahkm edilir. Savaş döneminin geri kalanını o da Rosa Luxemburg gibi

¹⁵ Karl Liebknecht, “The Main Enemy Is at Home”, Riddell, a.g.y., s. 176.

hapiste geçirecektir.¹⁶

Bu tutum Liebknecht'i sadece Almanya'da değil, neredeyse bütün Avrupa'da işçiler ve askerler arasında bir kahraman, bir idol haline getirmiştir. Liebknecht'i çok tehlikeli gören Kautsky bir yandan da ona ve Spartacus'a istemeden müthiş bir paye vermiştir:

Onların radikalizmi geniş, eğitimsiz kitlelerin hâlihazırdaki ihtiyaçlarına denk düşüyor. **Liebknecht bugün siperlerde en çok sevilen adamdır.** Her kim siperlerde bulunduyorsa istisnasız aynı şeyi söylüyor. Memnuniyetsiz kitleler onun somut politik hattından hiçbir şey anlamıyor, ama onu savaşı sona erdirmek için mücadele eden adam olarak görüyorlar ve onlar için esas mesele bu.¹⁷

Pierre Broué ise şöyle yazar: “Benim düşünsel gelişimimde çok önemli bir rolü olan Elie Reynier anlatmıştı: Berlin'deki gösterinin haberini sınırdan çok uzak olmayan bir bölgede bir Fransız fırıncı kadından duymuş; o ise bir Alman savaş esirinden öğrenmiş.”¹⁸ Liebknecht Avrupa'nın emekçi ve yoksul halkına savaşın kanı ve ateşi içinde bir umut ışığı olmuştur! 28 Haziran'da mahkeme tarafından hapis cezasına çarptırılır. Hemen ertesi gün, 29 Haziran'da Berlin'de 55 bin metal işçisi iş bırakır, 25 bin kişi kentin büyük meydanlarından Potsdamerplatz'da bir gösteri düzenler.¹⁹ Bu prestij savaşın sonuna kadar devam edecek, Kasım 1918'de Liebknecht cezaevinden işçilerin omuzlarında çıkacaktır!

Enternasyonalist muhalefetin ikinci önemli ayağı Bolşeviklerdir. Aşağıda göreceğiz ki, Spartacus'un milletvekili statüsünü devrimci faaliyetin amaçları uğruna sonuna kadar istismar eden önderi Liebknecht'ten farklı olarak, Bolşevik Partisi'nin, Çarlık Rusyası'nın baskı koşullarında yıllardır yurtdışında sürgünde olan önderi Lenin bu dönemde tarafsız İsviçre'de yerleşiktir ve adı onun gibi öne çıkmamıştır. Ama Lenin ve Bolşeviklerin oynadığı rol, göreceğiz ki Spartacus ve Liebknecht'in oynadığı parlak rolden de daha önemli olmuştur. Bu konuyu bir sonraki ana bölümde ayrıntısıyla ele alacağız.

Bolşevikler daha ilk günden savaşa karşı çıkmıştır. Eylül başında partinin

16 Rosa önce Şubat 2015'te cezaevine konulur. 2016 Ocak ayında salıverilir. Ama bir süre sonra tekrar hapse atılır ve savaşın sonuna kadar tutsak kalır.

17 Aktaran: Riddell, a.g.y., s. 452, vurgu sonradan. Bu alıntıda Kautsky'nin yoksul emekçi kitleler hakkında nasıl da patrisyen denebilecek bir kibir, hatta aşağılamayla konuştuğuna dikkat etmek gerekir. “Geniş” kitleler demekle yetinmez, Liebknecht'i sevenlerin mutlaka bir sorunu olmalıdır: “eğitimsiz”dirler. Bizim işçiyi köylüyü “cahil” olmakla suçlayan Kemalist aydınlarımız gibi! Liebknecht'in politik hattını anlamazlar tabii! Kautsky, kitlelerin Almanya'nın yüksek çıkarlarını (!) düşünmek yerine, “esas mesele” olan hayatlarını ya da çocuklarının, eşlerinin, yavuklularının, kardeşlerinin hayatını kurtarmayı düşünmelerini neredeyse ayıplıyor. Zavallı adam! “Marksizmin Papası” diye bilinen Karl Kautsky, bir Alman junkeri gibi konuşuyor!

18 Pierre Broué, *Histoire de l'Internationale Communiste 1919-1943*, Paris: Fayard, 1997, s. 20.

19 A.g.y., s. 21.

Devrimci Marksizm

bir ölçüde gayri resmi bir onaydan geçen, Lenin tarafından kaleme alınmış ilk bildirisi yayınlanmış, devrimci bozgunculuk daha bu aşamadan temel hat olarak öne sürülmüştür.²⁰ Ekim başında ise Bolşevik Partisi'nin resmi adıyla Rusya Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin (RSDİP) Merkez Komitesi'nin aynı doğrultudaki Manifesto'su yayınlanmıştır.²¹ Çarlığın parlamentosu olan Duma'da Sosyal Demokrat gruba mensup hem Bolşevik hem de Menşevik milletvekilleri, açıkça savaşa karşı çıkmış, oylamadan önce genel kurulu güdültülü biçimde terk etmiş, bu yüzden de yargılanmıştır. Bolşevikler, 1917 Şubat devrimine dek savaş karşıtı propagandayı Çarlık polisinin çok ağır baskısına rağmen sürdürmüştür. Liebknecht'in kitleler üzerinde bıraktığı muazzam etkiye karşılık uluslararası sosyalist hareketin yeniden ayağa kaldırılması faaliyetinde oldukça ikincil bir rol oynadığı, buna karşılık Lenin'in Zimmerwald'da tarihi bir rol oynadığı söylenebilir. Zimmerwald Solu olarak adlandırılacak akımı sabırla ve inatla inşa ederek Lenin geleceğin Komünist Enternasyonal'ine giden yolu açmıştır. Lenin ve Bolşevik Partisi için bütün savaş dönemi boyunca iki sorun ayrılmaz biçimde birbirine bağlı idi: emperyalist savaşa karşı mücadele ve uluslararası proleter öncüsünü yeniden ayağa kaldırmak, yani yeni bir Enternasyonal inşa etmek. Aşağıda göreceğiz ki, Bolşevizme en yakın politikayı izleyen Spartacus dahi, yeni bir Enternasyonal'in kurulmasını bir görev olarak saptamakla birlikte ona **bugünün** bir görevi olarak yaklaşmamıştır.

Zimmerwald

İsviçre'nin manzarası ile ünlü Alp dağlarındaki Zimmerwald kasabası, hiç beklenmedik biçimde komünist hareketin tarihinde büyük bir kilometre taşı olan bir harekete adını vermiştir. 2015 yılı, Zimmerwald'ın bir dağ otelinde toplanan savaş karşıtı enternasyonalist ilk toplantının 100. yıldönümünü oluşturuyor. Denebilir ki, 1915 Eylül ayının birkaç günü boyunca orada toplanan birkaç düzine sosyalist, meseleye dünya tarihsel bir açıdan yaklaşıldığında, Avrupa'nın birbiriyle savaşan ülkelerinin bütün genelkurmay heyetlerinden daha önemli bir toplantı gerçekleştirmiştir. Zimmerwald kelimenin bugün kazandığı anlamla sosyal demokrasinin, onun ardındaki oportünist ve revizyonist liderliğin uluslararası proletaryanın öncüsünün yarım yüzyıllık örgütlenme çabasına vurduğu korkunç darbe karşısında bu öncüyü yeniden ayağa kaldırmak amacıyla uluslararası komünist hareketin temellerinin atıldığı toplantının adıdır. Başlangıç çok alçakgönüllüdür. Trotskiy daha sonra İstanbul'da Büyükkada'da sürgünde iken kaleme aldığı *Hayatım* adlı eserinde, biraz alaycı, biraz acı dolu şöyle yazar: “Birinci Enternasyonal'in oluşumundan yarım yüzyıl sonra, bütün Avrupa'nın enternas-

20 “The Tasks of Revolutionary Social-Democracy in the European War”, *CW*, cilt 21, s. 18 vd.

21 “The War and Russian Social-Democracy”, *CW*, cilt 21, s. 27 vd.

yonalistlerini dört otobüse sığdırmak hâlâ mümkün olabiliyordu.”²² Bu zavallı görünümüne rağmen Zimmerwald çığır açıcı bir toplantı olmuştur. Uluslararası işçi hareketinin eski örgütünün harabesi karşısında yeni bir ortak evin ilk taşının konulduğu andır Zimmerwald.

4 Ağustos tutumunun ortaya çıkmasından sonra İkinci Enternasyonal'in organları felç olmuştur. İtilaf ve İttifak ülkelerinin sosyalistleri birbirlerini görmeyi, aynı masa etrafında oturmayı reddediyordu. Enternasyonal'in yürütme organı olan Uluslararası Sosyalist Büro (USB) ise hiçbir konuda hiçbir adım atmaya istekli değildi. Herkes savaşın sonunu bekliyordu. Sadece aynı kampta olanlar birlikte toplantılar yapabiliyordu. Önce tarafsızlar toplanmaya başladılar. İtalyan partisi PSI ve İsviçre partisi SPS Eylül ayında, kuzey ülkeleri (İskandinavya ve Hollanda) Ekim ve Ocak aylarında ortak toplantılar düzenlediler. İtilaf devletlerinin (en başta Britanya, Fransa ve Rusya) sosyalistleri Şubat 1915'te Londra'da bir araya geldiler. Bolşevikler her şeye rağmen bu toplantıya katıldılar, ama beklenebileceği gibi toplantıdan en ufak bir sonuç elde edilemedi. Almanya ve Avusturya'nın başını çektiği İttifak'ın sosyalistleri ise Viyana'da Nisan 1915'te bir araya geldiler. Ama sonuç yine sıfır oldu. Kısacası, ortada bir boşluk vardı. Bu boşluk adım adım enternasyonalist sol muhalefet tarafından dolduruldu.

Zimmerwald'a giden yolun önce iki özel kesimin düzenlediği konferanslar tarafından döşenmiş olduğunu bilmenin yararı vardır: kadınlar ve gençler. Mart 1915'te Bern'de toplanan Sosyalist Kadın Konferansı, Bolşevikler adına Inessa Armand'ın Clara Zetkin'e başvurması ve onun da fikri uygun bulması üzerine gerçekleşmiştir. Yani burada sol muhalefetin önde gelen iki ana odağının, Bolşevizm ile Spartacus'un ortaklığının ürünü ile karşı karşıyayız. Bundan bir ay sonra ise Uluslararası Gençlik Enternasyonal'i'nin öncülüğünde, İskandinav gençlik örgütlerinin ağırlık taşıdığı bir girişimle Uluslararası Sosyalist Gençlik Konferansı düzenlenmiştir. Bu konferanslarda ortaya, daha sonra Zimmerwald'da devam edecek bir kalıp çıkmıştır. Bolşevikler bu konferansların her birinde çoğunluğun kabul ettiği bildirgeye itiraz etmekle birlikte beraber yürüyebilmek amacıyla bunları şerhli biçimde onaylıyordu. Burada kadın ve gençlik konferanslarının ana konferansın yolunu açmakta oynadığı rolü iki nedenle vurguladık. Birincisi, bu iki kesimin, savaşta yaşadıkları ağır sonuçlar dolayısıyla savaşa karşı mücadelede genel nüfustan daha duyarlı olacağını bir kez daha göstermiştir bu. Gelecekte de emperyalist karakterde savaşa karşı mücadele edilirken bu kesimlerin, yani kadınlar ve gençliğin hassasiyeti göz önüne alınmalıdır. İkincisi, bazen hareket büyük bir travmanın etkisi altında iken küçük adımlar daha büyük girişimlerin önünü açabilir. Kadın ve gençlik konferansları bir bakıma ana Zimmerwald Konferansı'na birer alıştırma olmuştur

Esas Zimmerwald Konferansı, yukarıda da belirtildiği gibi, Eylül 1915 ba-

22 Leon Trotsky, *My Life*, New York: Pathfinder Press, 1970, s. 249.

şında toplanmıştır. Konferansın toplanmasında İtalyan ve İsviçre partileri önemli bir inisiyatif almışlardır. Bunların ağırlıklı rolü bileşim üzerinde etkili olmuştur. Zimmerwald, Rus hareketinden, Polonya'dan ve Balkanlardan, İskandinav ülkeleri ve Hollanda'dan, Almanya'dan ve bazı başka ülkelerden gerçek enternasyonalistlerin yanı sıra, sosyal şovenizme görünürde karşı olan ama onunla ilişkisini kesmek istemeyen, kendisi de bataklıkta çırpınan çaresiz bazı ortayolcuları da kucaklamıştı. En önemlisi, Almanya'dan Spartacus'tan temsilcilerin yanı sıra, Kautsky ile benzer şekilde ortayolcu bir hat izleyen bir ekibin önderi olan Georg Lebedour da toplantıya katılıyordu. Sorunun ne kadar ciddi olduğu şuradan belliydi: Liebknecht tek başına savaş tahsisatına karşı oy kullanırken Lebedour hâlâ olumlu oy kullanmaktaydı! Alman hükümetinin savaş politikasının uygulanmasına böylesine onay veren birinin enternasyonalistlerin, savaşa karşı mücadele etmek için çok zor koşullarda bir araya gelmiş insanların arasında ne yeri olduğu sorusu, elbette Zimmerwald'ın çelişkilerine işaret ediyordu. Fransa delegasyonu da Ledebour'dan farklı değildi. Rus Menşevizmi ise bazı kanatlarıyla aynı rolü oynuyordu.

Konferansta delege olarak bulunan enternasyonalistler arasında, Bolşevik Partisi'nden Lenin ve Zinovyev, bağımsız olarak Trotskiy, Polonya sosyalist hareketinin devrimci kanadından Karl Radek, Balkanlardan Rakovskiy Ekim devrimini ve devrimci Marksizmin tarihini tanıyanlar açısından önemli isimler olarak zikredilmeye değer. Liebknecht ile Rosa Alman devletinin elinde tutsak oldukları için Zimmerwald'a gelememişlerdi, ama Liebknecht büyük heyecan uyandıran bir mektup yollamıştı. Mektubun en önemli sloganı *Burgfrieden*'i reddetmesiydi: "İç barış değil, iç savaş!" diyordu Liebknecht. Ayrıca "yeni Enternasyonal, eskisinin harabesinin üzerinde yükselecek" ve "geleceğin binasının temel taşını şimdi yerleştirmelisiniz" diyerek Bolşeviklerin yeni Enternasyonal çağrısıyla eşanlamlı bir yöne işaret ediyordu.²³

Zimmerwald epeyce sert tartışmalardan sonra Trotskiy tarafından kaleme alınan bir bildirge ("Zimmerwald Manifestosu") kabul etti.²⁴ Manifesto, esas olarak geniş işçi kitlelerine bir çağrı olarak yazılmıştı: Her ülkede işçi sınıfı ve emekçileri, kendi hâkim sınıflarıyla dayanışmayı bırakarak barış için mücadeleye çağırıyor, Komünist Manifesto'nun şiarıyla sona eriyordu: "Bütün ülkelerin proleterleri, birleşin!" Tartışmaların muhalif tarafı olan Bolşevikler, yanlarına Polonyalı Radek'i ve İskandinav genç sosyalistlerinin temsilcilerini de alarak, bildirdeden tatmin olmadıklarını belirten, ama onu bir "mücadeleye çağrı" olarak gördükleri için ve Enternasyonal'in diğer seksiyonlarıyla kol kola yürümek istedikleri için olumlu oy verdiklerini açıklayan bir muhalefet şerhi yazmışlardı.²⁵ Böylece sol

23 Liebknecht'in mektubunun tam metni için bkz. Riddell, a.g.y., s. 288-89.

24 Manifesto'nun metni için bkz. a.g.y., s. 318-321.

25 Muhalefet şerhinin metni için bkz. "Zimmerwald Left Statement", a.g.y., s. 315.

muhalefetin içinde bir sol kanat, tarihe geçen adıyla “Zimmerwald Solu” doğmuş oluyordu.

Zimmerwald Solu, daha önce kendisi konferansa bir bildirme taslağı sunmuştu. Solun konferanstan önce yapılmış olan iç toplantısına, biri Lenin, öteki Polonya sosyalizminin enternasyonalist kanadını temsil eden Radek tarafından kaleme alınmış iki taslak sunulmuş, Radek'in metni tercih edilmişti. (Bunun büyük önem taşıyan nedenine aşağıda Lenin'in ve Bolşeviklerin savaş karşısındaki özgül politikası ele alındığında dönülecek.) Zimmerwald Solu'nun bu metni azınlıkta kalacaktı. Bu taslağı çoğunluğun metninden ayıran bir dizi önemli husus vardı. Sol, işçi sınıfının hedefi olarak genel bir anlamda “barış”ı değil, savaşan her ülkede kapitalist hükümetlerin devrilmesini öneriyordu. Çoğunluk metni İkinci Enternasyonal'le devam edileceğini varsayarken Sol'un taslağı güçlü bir Enternasyonal'in kurulmasından söz ediyordu. Çoğunluk tarafından kabul edilen bildirme savaş bütçelerine oy verilmesine karşı çıkmıyordu. Ledebour aksi takdirde konferansı terk edeceği tehdidini savurmuştu. Sol buna razı değildi. Bunun da ötesinde sonuç bildirgesinde oportünizme, yani Kautsky ve Lebedour türü ortayolculuğa karşı tavır alınmamıştı. Sol ise bu eğilimle amansız bir mücadeleyi gerekli görüyordu.

Zimmerwald'dan Komintern'e

Zimmerwald Solu, Lenin açısından uluslararası hareket üzerinde devrimci enternasyonalist bir etki yaratabilmek amacıyla oluşturulmuş bir manivela idi. Bolşevizmi uluslararası hareketin önüne alternatif bir önderlik olarak koyuyordu. Güçlü değildi, fazla örgütlü de değildi. Buna rağmen, Bolşevizme yakın bir çizginin sesini Zimmerwald hareketi içinde yükselterek bu etkiyi yaratabiliyordu. Bu haliyle de savaşa karşı izlenecek politik hat sorununu yeni bir Enternasyonal'in inşası amacıyla bütünleştirmekte işlevsel bir rol oynuyordu. Zimmerwald hareketinin Eylül 1915'ten sonra gelişmesinde hareketin çoğunluğu ile Zimmerwald Solu arasındaki açığı devam edecek, hatta tartışmalar zaman zaman sertleşecek, uçurum derinleşecektir.

Bütün bunlar göz önüne alınınca, bir şey yalın olarak ortaya çıkıyor: Zimmerwald bir bakıma tek bir hareket değildi. Çoğunluğu aslında eski Enternasyonal'in devamından yanaydı. Hareketin bu çoğunluğa yaslanarak lideri konumuna tırmanan İsviçreli Robert Grimm, bu konuda ısrarlıydı. Grimm kendisi Zimmerwald'ın kurduğu ve hareketin daimi yürütme komitesi niteliğini taşıyan Uluslararası Sosyalist Komite'nin (USK) başındaydı. Ama eski Enternasyonal'in yürütme organı Uluslararası Sosyalist Büro (USB) ile ilişkiyi hiç kesmemeye çaba gösteriyor, USB ve Enternasyonal ayağa kalkar kalkmaz bayrağı yeniden onlara devretme vaatleriyle yürüyordu. Oysa Lenin ve Bolşevikler açısından savaş karşı mücadele mutlaka yeni bir Enternasyonal inşası ile el ele gitmeliydi.

Örgütsel biçimler kendi başlarına bir ağırlık taşır. Zimmerwald çoğunluğu

yeni bir Enternasyonal fikrine uzak duruyordu ama USK'nın sırf kurulmuş olması bile USB'nin varlığına ve tarihsel işlevine bir tehditti. USK yeni bir örgütlenmenin çekirdeği gibi görünüyor, var olan Enternasyonal'e karşı bir alternatifin potansiyel ön biçimlenmesi olarak görülüyordu. Zimmerwald hareketinin gelişmesi bunun tamamen temelsiz olmadığını gösterecektir.

Zimmerwald hareketinde daha sonra yaşanan gelişme ve tartışmalara bu yazının sınırları içinde girmemize gerek yok. Gelişmeleri ana hatlarıyla özetlemekle yetinebiliriz. 1916 Şubat'ında USK ilk toplantısını yaptı. 1916 Nisan ayında ise ikinci Zimmerwald Konferansı olarak görülebilecek olan Kienthal Konferansı yine İsviçre'nin bir dağ kasabasında toplandı. (Trotskiy bu sefer gerekli seyahat belgelerini temin edemediği için gelememiştir.) Kienthal'de Zimmerwald Solu eskisinden biraz daha güçlü idi ve konferansın siyasi yönelişi üzerinde etkisi daha fazla olmuştur. 1 Mayıs 1916'da sabahın erken saatlerinde kapanan Kienthal Konferansı'nın bildirgesi de Zimmerwald'dan daha radikaldir. Bildirge Sol'a açık bir tavizle, "gelecekte savaşları engellemenin tek etkili yolu"nun "işçi sınıfının iktidarı ele geçirerek kapitalist mülkiyeti ilga etmesi" olduğunu söylüyordu. Ne var ki, bu uzun vade için verilmiş bir tavizdi: Kısa vade için stratejisi yine "barış" ile sınırlıydı. Bildirge derhal ateşkes ilanı ve barış görüşmelerinin başlaması çağrısıyla sona eriyordu.²⁶

Zimmerwald'ın kaderi, Rusya'da Şubat devriminin patlak vermesi ve Çar'ın tahttan çekilmesi ile bütünüyle değişti. Bu gelişmeyle birlikte Rus hareketinin ve tabii onun içinde önemli bir yer tutan Bolşevizmin ağırlığı hızla artıyordu. Ancak başlangıçta Menşevizm işçi ve asker sovyetlerinde hâkim durumdaydı. Grimm ve öteki USK üyeleri (burada İtalyan partisinin solunda yer alan Angelica Balabanov'un özellikle sözünü etmek gerekir) Rusya'nın yakınında olmak ve tarafsız İskandinav ülkelerinin de katkısını alarak eski Enternasyonal'in ortayolcu kanadı ile birlikte bir uluslararası konferans düzenlemek amacıyla Stockholm'e yerleştiler. Ne var ki, savaş ilerledikçe ve sefalet ve ölümler arttıkça kitlelerin tavrı değiştiği halde, birbirleriyle savaşan ülkelerin sosyalistleri hâlâ aynı masanın etrafında oturmayı "ulusal birlik" dolayısıyla reddediyordu. Sonunda arzulanan konferans toplanamadı. Bunun yerine Eylül ayında Stockholm'de eski bileşimle tarihe "Üçüncü Zimmerwald Konferansı" olarak geçen konferans toplandı. Arada ortayolcuların güçlü temsilcisi Grimm, kendi devletinin askeri mercileriyle bir bilgi paylaşma hatası yaptığından patlak veren skandal sonucunda hareketten tasfiye olmuştu. Onun yokluğunda, Angelica Balabanov da hızla Bolşeviklere yaklaşmaya başladığından dolayı, bir bakıma Üçüncü Zimmerwald Konferansı hareketin Sol'un eline geçtiği merhale oldu. "Bir bakıma" diyoruz, çünkü bu hiçbir zaman resmîyet kazanmadı. Üstelik Lenin bu aşamada ısrarla artık Sol'un Zimmerwald'ı terk etmesi gerektiğini söylüyordu. Ama gelişmeler, yani Ekim

²⁶ Nation, a.g.y., s. 141-42.

devriminin zaferine doğru yürüyüş, Zimmerwald'ı zaten önemsiz hale getirmişti.

Ekim devrimi İkinci Enternasyonal'in oportünistlerini birbirleriyle buluşarak yeni bir Enternasyonal'in kurulmasını engelleme çabasına sevk ediyordu. Şubat ve Ekim 1918'de İttifak devletleri sosyalistleri iki konferans düzenliyor ve İttifak devletleri sosyalistleri ile de temasa geçiyorlardı. Savaşı durdurmak için parmaklarını kıpırdatmayan “sosyalistler”, yani bugünün sosyal demokrasisinin ataları, kendi koltukları tehlikeye düşünce birden dost kesiliyorlardı! Kasım ayında Almanya'nın teslim bayrağını çekmesinden sonra sosyal yurtseverlerle ılımlı ortayolcuları bir araya getirecek bir konferans projesi belirdi; bu konferans Şubat 1919'da Bern'de gerçekleşti. Alman Komünist Partisi'nin kurulmasıyla artık somut olarak gündeme girmiş olan Komünist ya da Üçüncü Enternasyonal'in hızla ilan edilmesi için Lenin Bolşevik güçleri harekete geçirdi. 1919'un Mart ayında Moskova'da toplanan ilk kongresinde Komünist Enternasyonal'in (kısa adıyla Komintern, ayrıca Üçüncü Enternasyonal) kuruluşu tamamlandı. Birinci Kongre'de İsviçre partisinin sol kanadından Fritz Platten'in hazırladığı, eskiden beri Zimmerwald hareketinde faal olanlar tarafından imzalanan bir karar tasarı-sının kabulüyle Zimmerwald hareketinin Komintern'le formal olarak birleştiği ilan edildi. Karar, “ortayolcuların, pasifistlerin ve yalpalayan unsurların” etkisi altında Zimmerwald girişiminin sulandırılmış ve görevini tam yerine getirememiş olduğunu ifade etse de, “emperyalist cinayetlere karşı proletaryanın bütün unsurlarını birleştirerek” anlamlı bir işlev gördüğünü belirtiyordu.

İkinci Enternasyonal'in burjuvazinin saflarına geçmesine karşı bir tepki olarak doğan Zimmerwald, tam da olması gerektiği gibi bayrağı Üçüncü Enternasyonal'e devrediyordu.

2. Lenin'in politikası (1): devrimci bozgunculuk

Bu ana kadar Zimmerwald hareketini, içindeki ayrışmaya da değinerek bir bütün olarak ele aldık. Şimdi Lenin'in savaş politikasının Zimmerwald'dan farklılaşan yönlerine değineceğiz. Göreceğiz ki Lenin'in politikası sadece bir bütün olarak Zimmerwald hareketinden değil, aynı zamanda Zimmerwald Solu'ndan da farklıdır. Daha da ötesini söyleyelim. Lenin'in politikası Bolşevik Partisi içinde bile oybirliği ile kabul görmemiştir. Peki, böylesine yalnız kalan bir politikanın unsurları nelerdir ve Lenin bu politikayı neden savunmuştur? Bu bölümün konusu bu olacak.

Önce çok üzerinde durulmayan bir gerçekten başlayalım: **Lenin'in politikasının temeli devrimci bozgunculuk değildir. Emperyalist savaşı iç savaşa çevirmektir.** Yani savaşın yarattığı krizi, burjuvazinin iktidarını devirerek işçi sınıfını ve müttefiklerini iktidara taşımak amacıyla kullanmaktır. Bu amaçta Lenin Liebknecht ile birleşir: Liebknecht de “esas düşman kendi ülkemizdedir” derken de, “İç barış değil, iç savaş” derken de kelime kelimesine aynı şeyi söylemektedir. Her ikisinin de politikası, sosyal yurtseverlerin sınıflar arasında ilan ettiği

“toplumsal barış” ya da “iç barış”ı bozmak, sınıf mücadelesini yeniden başlatmaktır. Ancak bazen ima edildiği gibi, sanki “savaş yapalım ama grev de yapalım” dememektedir Lenin ve Liebknecht. **İç savaş** demektedirler. Marksistler için sınıf mücadelesi bağlamında iç savaş, devrim ve onun uzantısı olarak sınıflar arası gerçek bir savaş demektir. Yani “grevi” değil devrimi savunmaktadırlar. Her ikisinin de politikası, Alman sosyal demokrat hareketinin ana doğrultusu olan *Burgfrieden*’in (iç barış) ve Fransız sosyalistlerinin ilan ettiği *union sacrée*’nin (kutsal birlik) yüzüne çarpılmış bir eldivendir.

Önce Lenin ve Liebknecht’in bu politikasının temelinde, tarihi deneyimin uluslararası sosyalist harekete öğrettiği dersin ve bu ders ışığında sosyalist hareketin zaten benimsemiş olduğu politik doğrultunun yattığını hatırlatalım. Cihan Harbi patlak verdiğinde, son yarım yüzyılın tarihine dönüp bakan sosyalist için en önemli iki deneyim, büyük savaşların devrimle sonuçlanma yönünde bir eğilim olduğunu gösterir. Hem o ana kadar başarılı olmuş tek proletarya devrimi olan Paris Komünü, hem de 1905 Rus devrimi, savaşların ardından ortaya çıkmıştır. İlki Alman-Fransız savaşının, ikincisi Japon-Rus savaşının ardından yaşanmıştır. Bu sonucun sadece Lenin ve Liebknecht değil bütün sosyalistler farkındadır. Bunlar ışığında İkinci Enternasyonal de üst üste üç kongresinde aldığı kararlarda aynı görevi tekrarlamıştır: “Her durumda savaş yine de patlak verirse, (...) savaşın yaratacağı ekonomik ve politik krizi bütün güçleriyle kullanma yoluyla kitleleri ayağa kaldırarak kapitalist sınıf hâkimiyetinin yıkılışını hızlandırmak [sosyalistlerin] görevleridir.” Yani bir bakıma, Lenin ve Liebknecht’in politikasında orijinal bir şey yoktur. Sosyalist hareketin yıllardır, en azından 1907’den beri söylemekte olduğu bir şeyi, savaş gerçekten patlak verdikten sonra kendileriyle tutarlı biçimde tekrarlamaktadırlar. Onları diğerlerinden ayıran cesaretleri ve ihanete karşı kahramanca savaşmaya girişmeleridir.²⁷ Bu düzeyde bakıldığında, basit, soyut ve gözü yaşlı bir “barış çağrısı” yaklaşımına, daha da somut olarak pasifizme karşı Liebknecht de en az Lenin kadar bir bayraktır.

Özellikle Lenin savaşın başlaması ile birlikte dünya durumunu değerlendirmiş ve devrimin **güncel bir olasılık** olduğu sonucuna ulaşmıştır. Lenin’in sık sık kullanılan devrim tanımı (yönetenlerin eskisi gibi yönetemediği, yönetilenlerin eskisi gibi yaşamak istemediği, kitlesel protestolar yaşandığı bir durum) tam da bu bağlamda Kautsky’nin ortada devrimci eğilimler olmadığı iddiasına karşı ortaya konulmuştur.²⁸ Ekleyelim ki, bu tanım bu haliyle bir devrim tanımı değildir, Lenin’in dikkatli biçimde vurguladığı gibi bir devrimci durum tanımıdır ve

27 Zimmerwald’a “Birinci Uluslararası Sol Muhalefet” adını taktık yukarıda. Zimmerwald hareketinin şimdi değindiğimiz özelliği de bir bakıma İkinci Uluslararası Sol Muhalefet’in kendini içinde bulduğu duruma benziyor. Orada da Trotskiy ve arkadaşlarının teorik-politik bakımdan **orijinal** bir katkısı yoktu: sadece, Bolşevizmin her zaman temeli olmuş olan enternasyonalizmi bir aşamadan sonra bir azınlık olarak tek başlarına savunmak zorunda kalmışlardı.

28 “The Collapse of the Second International”, *CW*, c. 21, s. 213-14.

bu devrimci durumun devrime dönüşüp dönüşmeyeceği sınıfın öznel kapasitesi ve hareketiyle belirlenecektir. Demek ki, **Lenin'in savaş politikasının ardında, Cihan Harbi'nin doğurduğu büyük krizin kendi içinde güçlü devrimci olanaklar barındırdığı iddiası vardır.**

Lenin'in Liebknecht'ten ve kişisel olarak ondan da daha fazla Spartacus'tan ayrıldığı ve neredeyse büyük önderler arasında tek başına savunduğu politika, yani devrimci bozgunculuk, işte bu ana görevden, “emperyalist savaşı iç savaşa çevirme” görevinden türer. Lenin bir kez bu politika benimsendiğinde, buna en uygun tutumun her ülkenin devrimcileri açısından farklılaşacağını düşünür: Her ülke sosyalisti için “ehveni şer” **kendi burjuvazisinin** savaşı yitirmesidir. Burada Lenin'e yol gösteren ilk noktanın yukarıda sözünü etmiş olduğumuz geçmiş deneyimin bir ilave boyutu olduğu söylenebilir: 1871'de ve 1905'te yaşanan devrim deneyimleri sadece savaşların ardından gelmemiştir, **yenilen tarafta** patlak vermiştir. Demek ki, bir devletin bir savaşta bozguna uğraması devrimci dinamikleri tetiklemektedir.

Aşağıda göreceğiz ki, bu, doğru olsa bile Lenin'in tek hareket noktası değildir, hatta daha kesin söyleyelim esas belirleyici olan bu değildir. Ama Lenin'in politikası üzerinde derinleşmeden önce, Liebknecht'in uluslararası alanda Lenin'e bütün herkesten daha fazla yaklaşan kişi olduğunu vurgulamadan geçmeyelim. Liebknecht'in yaklaşımı mantıksal sonucuna götürüldüğünde Lenin'ininki ile aynı kapıya çıkar. Bunu şöyle anlatalım: Liebknecht'in Zimmerwald Konferansı'na yolladığı mektubun merkezi sloganı olan “İç barış değil, iç savaş!” sloganı, aynı zamanda esas ünlü sloganının yanlış anlaşılmasını da engeller. Liebknecht, “esas düşman kendi ülkemizdedir” derken bunun yanı sıra “bir de başka bir düşman vardır, o da savaştığımız ülkenin halkının bütünüdür” dememektedir. Yani mesela Alman işçisi ve halkı için “esas” düşman kendi ülkemizdedir, “ikinci sıradaki” düşman ise Fransa'dır dememektedir Liebknecht. Peki ne demektir “esas” düşman? Başka biçimde soralım: Neden Liebknecht sadece “düşman kendi ülkemizdedir” dememiştir de “**esas** düşman kendi ülkemizdedir” demiştir? Çünkü Alman proletaryası için esas düşman Alman burjuvazisi ve junkerlerdir. Ama başka düşmanlar da vardır: Fransız burjuvazisi, Britanya burjuvazisi, Rus burjuvazisi ve büyük toprak sahipleri vb. vb. O ülkelerin proleterleri ve emekçi halkı ne esas, ne de ikinci sırada düşman değildir Alman proleterleri için. Öyleyse, kaçınılmaz mantıksal sonuca varıyoruz. Liebknecht Lenin ile aynı şeyi söylemektedir! Her ülkenin proletaryası önce kendi burjuvazisi ile hesaplaşmalıdır. Buradaki “esas” kelimesi, Lenin'deki “ehveni şer” kavramına denk düşmektedir. Yani, Liebknecht'in yaklaşımının mantığı da devrimci bozgunculuğa işaret etmektedir.

Şayet Liebknecht bunu Lenin gibi ısrarla ve sonuna kadar savunmadıysa, bunu iki şeye atfetmek gerekir. Birincisi, bu büyük devrimciyi yakından incelemiş bütün herkesin hemfikir olduğu gibi Liebknecht iyi bir teorisyen değildir.

Politikalarının sonuçlarını ve diğer politikalarla farkını en ince ayrıntılarına kadar analiz ederek sonuçlar çıkaracak bir düşünce tarzına sahip değildir. Bu bakımdan, hayatı boyunca her politikasını Marksist teorinin terazisinde tartma yaklaşımını titizce sürdürmüş olan Lenin'in karşı ucunda yer alır. Ama bundan da önemlisi, Liebknecht'in Spartacus'un önderliğini Rosa Luxemburg gibi bir başka büyük devrimci (ve bir büyük teorisyen) ile paylaşmasıdır. Luxemburg ise bu konuda düpedüz yanılmıştır. Buna aşağıda döneceğiz. Yani Liebknecht kendi şiarını mantıksal sonucuna taşıyamamıştır.

Devrimci bozgunculuğun mimarisi

Artık Liebknecht ile yolumuzu ayırıp devrimci bozgunculuk üzerinde daha ayrıntılı ve eleştirel biçimde durmanın zamanı geldi. Bunu yaparken yine de Lenin ile Liebknecht'i birleştiren "emperyalist savaşı iç savaşa çevirme" politikasının devrimci bozgunculuğun **altyapısını** oluşturduğunu, esas olanın o olduğunu, devrimci bozgunculuğun onun sonucu ve türevi olduğunu yeniden vurgulamış olalım. Lenin ile Liebknecht'i her türlü ikirciklilikten bağımsız biçimde birleştiren de zaten o politikadır.

Bunu vurgulamanın bir önemi, devrimci bozgunculuğu papağan gibi tekrarlama tehlikesine karşı savaşmaktan kaynaklanıyor. Amaç "emperyalist savaşı iç savaşa çevirme" çabasında proletarya açısından en iyi koşulları elde etmektir. Ahlaki bir dürtü falan değil. Pasifizm hiç değil.

İlerlemeden şunu belirtelim. Lenin'in Cihan Harbi'nde savunduğu devrimci bozgunculuk sadece kendi ülkesi Rusya'nın Çarlığı'nın Avrupa'nın en gerici rejimi olması gibi bir fikirle falan ilgili değildir. Söylediği Rus işçi sınıfı ve emekçileri **açısından bakıldığında** Çarlığın yenilgisinin en yararlı sonuç olacağıdır. Başlangıçta Lenin'in kaleme aldığı yazılarda mesele Rus proletaryası açısından ifade edilmiştir. Uluslararası hareket içindeki devrimci bozgunculuk karşıtları, Lenin'i köşeye sıkıştırmak için tek taraflı bozgunculuğu savunduğu görüşüne sarılınca, 1915 Şubat-Mart aylarında düzenlenen Bolşevik Partisi Bern Kongresi'nin kararına şu ilave cümle yazılmıştır: "Her bir ülkede, emperyalist bir savaş vermekte olan bir hükümete karşı mücadele, o ülkenin devrimci propaganda sonucunda yenilgiye uğraması ihtimali karşısında tereddüde düşmemelidir."²⁹ Böylece, devrimci bozgunculuğun sadece Rus Çarlığı için değil, **demokratik emperyalist ülkeler için de** savunulduğu kayda geçmiş olmaktadır.

Lenin'in bütün politikaları gibi devrimci bozgunculuk da **olumsaldır**. Bu felsefi ifade ile kastettiğimiz bu politikanın da **koşullara bağlı**, ancak somut durum uygun olduğunda uygulanacak bir politika olduğudur. İlke "emperyalist savaşı iç savaşa çevirmek"tir, devrimci bozgunculuk onun aracıdır. Bu görev tek tek ülkelerin sosyalist hareketi için pratik eyleme tercüme edildiğinde "Sosyal

29 "Conference of R.S.D.L.P. Groups Abroad", *CW*, cilt 21, s. 163.

Demokratlar'ın birinci görevi o ülkenin şovenizmi ile mücadele etmektir.”³⁰ Ama bundan hangi ülkenin ya da ülkeler grubunun yenilgisinin **uluslararası çapta** sosyalizm için en avantajlı sonucu vereceği türetilemez. Lenin devrimci bozgunculuğu, en önemli resmi metinlerden birinde, RSDİP'in Merkez Komitesi adına yayınlanan kararda açıkça bir koşula bağlar: “Günümüzün koşullarında **uluslararası proletaryanın bakış açısından** birbiriyle savaşmakta olan iki ülke grubunun hangisinin yenilgisinin sosyalizm için ehveni şer olduğunun belirlenmesi mümkün değildir.”³¹ Demek ki, emperyalist bir savaşta tek tek ülkelerde o ülkenin şovenizmiyle mücadele birinci görevdir, ama savaşan emperyalist devletlerden hangisinin yenilgisinin tek tek ülkeler için değil, uluslararası proletarya ya da sosyalizm için hayırlı olacağı bundan ayrı bir önem taşımaktadır. **Demek ki bazı durumlarda belirli bir ülkeler grubunun ya da ülkenin yenilgisi, ehveni şer olarak sosyalistler açısından tercih edilebilir. Lenin'in Cihan Harbi'ndeki tutumu bu değildir.** Çünkü yukarıdaki alıntıda da belirtildiği gibi, ortada bir grubun yenilgisinin uluslararası proletarya için hayırlı olacağına dair herhangi bir belirti yoktur.

Tekrarlıyoruz. Tek tek ülkelerde bütün sosyalistlerin görevi, o ülkenin şovenizmi ile mücadeledir. Bunun sonucunda o devletin devrimci propaganda sonucunda yenilgiye uğrayacağından da kaygılanıp devrimci propaganda geri çekilmemelidir. Ama bazı ülkelerin yenilgiye uğraması uluslararası proletaryanın çıkarı için daha yararlı olabilir. Bu tartışmanın önemini aşağıda devrimci bozgunculuğun Cihan Harbi dışındaki savaşlar için sonuçlarını çıkarırken göreceğiz.

“Emperyalist savaşı iç savaşa çevirme” altyapısı üzerinde geliştirilen devrimci bozgunculuk politikasının somuta nasıl uygulanacağına da bakmamız gerekiyor. Önemli tarihsel olaylarda benimsenen siyasi pozisyonlar bir devrimci hareket için elbette esas sınavdır. Ama bir siyasi pozisyon açıklamasını kendi başına devrimcilik saymak sekt olgusunun tipik bir belirtisidir. Gerçek bir siyasi hareketi sektten ayıran şeylerden birisi, açıklanan siyasi pozisyonu pratik içinde kitlelere taşımak ve o pozisyon doğrultusunda sonuçlar elde etmek için izlenecek günbegün politikalarıdır. Lenin, sekt mantığına tamamen yabancıdır. Bu yüzden günümüzde “devrimci bozgunculuğu” gururla açıklayıp “namus kurtaran” gruplardan farklı olarak bu politikanın hayata geçirilebilmesi için bir dizi politik araç önermiştir.

Devrimci bozgunculuk politikasının somut olarak ne içerdiğine bakmadan önce ne içermediğine değinmekte yarar var. Bozgunculuk genellikle bir ülkenin askeri faaliyetinin sabote edilmesine verilen addır. Lenin'in yaklaşımında **sabotaj özellikle dışlanmıştır.** Bunun nedeni sabotajın bir emperyalist devletin yenilmesini sağlamak için başka bir emperyalist devletin kazanmasına yardım anlamı

30 “The War and Russian Social-Democracy”, *CW*, cilt 21, s. 32.

31 Aynı yerde. Vurgu bizim.

taşıyacağıdır. Lenin'e kulak verelim: "'Duyarlı okur': Bunun 'köprü uçurmak-la', savaş sanayilerinde başarısız grevler örgütlemekle, genel olarak hükümetin devrimcileri yenilgiye uğratmasına yardımcı olmakla ilgisi olmadığını bir kenara kaydedin."³²

Her şeyden önce, ordu içinde propaganda bu politikanın merkezinde yer alır. Savaşan askerler ikna edilemezse, bozgunculuk yapılamaz. Lenin'in politikası büyük ölçüde savaş ilerledikçe askerler arasında zaten ortaya çıkacak olan eğilimleri erkenden yaymaya çalışmak ve güçlendirmektir. Askerlere yapılacak en önemli ve basit propaganda, "düşman" olarak anılan ülkelerin askerleriyle, yani aslında öteki ulusun işçi ve köylüleriyle siperlerde kardeşleşme propagandasıdır. Yel pazenin öteki ucunda ise günü geldiğinde namlunun, "düşman" denen öteki ulusun işçileri ve köylüleri yerine askerin kendi subayına çevrilmesi vardır. Askerde isyanlar büyük sefalet yaratan uzun savaşlarda son derecede yaygın olarak görülen olaylardır. Bolşevik politika da bu somut eğilimin elbette uygun anda güçlendirilmesine dönüktür. Uygun anda diyoruz, çünkü ordu içinde isyan şiarının henüz koşullar uygun değilken erken öne sürülmesi, devrimci askerlerin telef olmasından başka sonuç vermeyecektir.

Halk içinde, yani cephe gerisinde yapılacak faaliyet temel olarak şovenizme ve "iç barış"a, yani sınıflar arasında barışa karşı mücadele biçimini alacaktır. Bolşevikler her ne kadar soyut bir barış propagandasının ve çağrısının devrimci proleter politika açısından yetersiz olduğunu ısrarla vurgulasalar da halkı savaşa karşı harekete geçirecek her eylemliliğe katılma taraftarı olmuşlardır. Bolşevizmi doktrinerlikten ayıran tipik yaklaşımla parti en ilkesel politik tutumu en esnek pratik uygulamayla savaş sırasında da birleştirmeyi önüne koymuştur.

Bu politik esneklik ve yaratıcılığın en çarpıcı örneği Bolşevik Partisi'nin Çarlık hükümetinin işçi sınıfını savaş politikalarına ortak etmek için aldığı bir tedbiri boşa çıkarma amacıyla uyguladığı politikadır. Hükümet 1915 Mayıs'ında savaş faaliyetini desteklemek için üretimi arttırmak amacıyla "Savaş Sanayii Komiteleri" adı verilen organlar kurmuş ve Temmuz ayında bu komitelere işçi temsilcileri katmaya karar vermiştir. Çarlık rejimi altında bu demokratik açılımın (!) işçileri savaşa ortak etme kaygısının hükümeti nerelere taşıdığını anlamak zor olmasa gerek. Sosyalistler arasında Menşevikler ve Sosyal Devrimciler (yani köylü sosyalistleri) bu komitelere katılma kararı almışken, Bolşevikler savaşı reddettikleri için komiteleri de boykot etmişlerdir. Ama ilginç bir taktikle, sırf savaşa karşı propaganda yapabilmek için komitelere işçi temsilcileri için yapılan seçimlere katılmışlardır!³³

Pratik bozguncu politikanın bir başka alanı parlamentodur. Bolşevikler Çarlık Duması'ndaki temsilcileri aracılığıyla savaşın emperyalist ve işçi-emekçi düşma-

32 "The Defeat of One's Own Government in the Imperialist War", *CW*, cilt 21, s. 275.

33 Riddell, a.g.y., s. 261.

nı karakterini parlamento kürsüsünden de teşhir etmişlerdir. Bunun bir yönü de, yukarıda belirttiğimiz gibi savaş bütçesine olumsuz oy kullanmanın ötesinde sosyalist milletvekillerinin meclisi oylamadan önce gürültüyle terk etmesi olmuştur. Lenin bununla haklı olarak övünür: "... dünya sosyalizminde emsali olmayan bir tablo: devrimci Sosyal-Demokrasinin parlamentarizmi kullanması" der bu tutum için.³⁴ Bu konuda, yani parlamento olanaklarının devrimcilerce kullanılması alanında Liebknecht'in savaş dönemi performansının dünya sosyalist hareketine çok güçlü bir miras devretmiş olduğunu da burada eklemek gerekir.³⁵

Nihayet, belki de ne önemlisi, mümkün olan her alanda savaş karşıtı ve iç savaş lehinde propagandayı yürütebilmek amacıyla illegalitenin kullanılabilmesi için mutlaka illegal örgütlenmelere gitmek gerekir. Bu mesele Lenin'in öteki Zimmerwald bileşenlerine ısrarla eleştiri yöneltmesine neden olmuştur. Bu noktanın önemini iki çarpıcı örnekle anlatabiliriz. Ne Liebknecht ne de Rosa Luxemburg Zimmerwald konferanslarına katılmamışlardır. Neden? Çünkü her ikisi de Şubat 1915'ten itibaren kısa aralıklar dışında Alman devletinin tutsağıdır. Liebknecht Şubat 1915'te istihkâm işlerinde çalıştırılma koşuluyla, yani eline silah verilmeksizin askere alınmıştır. Yani "sakıncalı piyade"dir. Ya da başka türlü bakacak olursak Almanya'nın "amele taburları"na katılmak zorunda bırakılmıştır! Ne var ki, milletvekili olan Liebknecht'in açık propaganda ve parlamenter faaliyetiyle devrimci enternasyonalizme büyük katkılar yapan çıkışları için legal çalışmasını zorunlu olarak kabul edebiliriz. Devrimci Marksizmin politikaları hiçbir zaman ahlaki gerekçelere dayanmadığı için Liebknecht legal alanda riskler alarak çalışırken Spartacus'un diğer önderleri yeraltına girebilirlerdi. Luxemburg'un neredeyse bütün savaş dönemi boyunca hapishanelerde çürümesi, bizce sadece Alman devrimci Marksizmine değil uluslararası harekete çok şey kaybettirmiştir. Luxemburg da Lenin gibi partisi tarafından korunaklı bir konuma yerleştirilseydi, Zimmerwald Solu ve geleceğin komünist hareketi, en başta Alman işçi sınıfı olmak üzere çok şey kazanırdı.

İkinci örnek savaş sırasındaki mevzilenme bakımından Lenin ile Trotskiy'in seçişlerindeki karşıtlıktır. Ağustos 1914'te savaş patlak verdiğinde her ikisi de Rus vatandaşları açısından formel olarak bakıldığında "düşman" topraklarında ikamet etmekteydiler. 1907'den beri ailesiyle birlikte Avusturya-Macaristan Habsburg İmparatorluğu'nun başkenti Viyana'da oturmakta olan Trotskiy'e Avusturya sosyal demokratları derhal ülkeden taşınmasını tavsiye etmişlerdir. Yani bir devrimcinin savaş koşullarında hangi ülkede yaşamakta olduğu konusunda aslında ayrılık yoktur. Ayrılık ayrıntıdadır. Lenin eşi Krupskaya ile yine

34 "What Has Been Revealed by the Trial of the Russian Social-Democratic Labour Duma Group", *CW*, cilt 21, s. 173.

35 Liebknecht'in parlamentoyu cüretkâr kullanımına bir örnek için bkz. "Parlamento Nasıl Kullanılır? Karl Liebknecht Örneği", *Gerçek*, Kasım 2015, s. 11.

Devrimci Marksizm

Avusturya'ya bağılı olan Galiçya'da ikamet etmektedir. Her ikisi de derhal ülke değıştirir. Ama farklı seçişler yaparak. Lenin tarafsız ülke İsviçre'nin başkenti Bern'e taşınır, daha sonra da işçi sınıfının ve kültür hayatının daha gelişkin olduğı Zürih'e geçer. Trotskiy ise, Rus yurttaşları açısından "düşman" toprağı olan Avusturya'nın başkenti Viyana'dan "dost" ülke Fransa'nın başkenti Paris'e. Ama sıradan Ruslara "dost" olan Fransız devleti enternasyonalist Trotskiy'e elbette kolay kolay tahammül edemeyecektir. Tacizler giderek artar. Lenin İsviçre'deki sağlam konumuyla Zimmerwald hareketinin asli bir unsuru olurken, Trotskiy 1915'te Zimmerwald Konferansı'na katıldığı halde 1916'da Kienthal'e geçiş izni alamaz. Daha kötüsü, başında olduğı *Naše Slovo* gazetesi Fransa'nın müttefiki Rusya'nın savaş çabasına darbe vurduğı için 1916'nın sonlarına doğıru Trotskiy sınırdışı edilir, İspanya'ya yollanır. Orada yaşadığı yarı komik, yarı kâbus olaylar *Hayatım* başlıklı otobiyografisinin en eğlenceli sayfalarını oluşturur. Küba'ya yollanmaktan ucu ucuna sıyrılır, ama sonunda kendini Amerika Birleşik Devletleri'nde bulur! Bir seçiş ne farklara yol açmıştır!

Bolşeviklerin Bern Konferansı (Şubat-Mart 1915) yukarıda anlattığımız somut araçları gayet güzel özetler:

Günümüzün emperyalist savaşını bir iç savaşa çevirme yolunda ilk adımlar olarak aşağıdaki önlemlere işaret edilmelidir: (1) Savaş tahsisatı lehine oy kullanmanın mutlak biçimde reddi ve burjuva hükümetlerinden istifa; (2) sınıf ateşkesi politikasından (*bloc national*, *Burgfrieden*) tam bir kopuş; (3) burjuvazinin sıkıyönetim ilan ederek anayasal özgürlükleri ilga ettiği ülkelerde bir illegal örgütün oluşturulması; (4) savaşan ülkelerin askerleri arasında siperlerde ve genel olarak savaş meydanlarında kardeşleşmenin desteklenmesi; (5) proletarya tarafından yürütülecek her türden devrimci kitle eyleminin desteklenmesi.³⁶

Şimdi Lenin'in devrimci bozgunculuğı savunurken bütün uluslararası hareket içinde nasıl yalnız kaldığını, hatta Bolşevik Partisi içindeki yaygın tepkilere nasıl göğüs gerdiğini görelim. Muhataplarıyla farklılıklarını izah ediş tarzı, bize aynı zamanda Lenin'in bu politika konusundaki ısrarının esas belirleyici nedenlerini anlatacaktır.

Bütün dünyaya karşı Lenin

Lenin'in bütün öteki devrimci Marksistlerle birlikte sosyal yurtseverlerden, hatta ortayolculardan farklılığı üzerinde durmuyoruz. Zimmerwald hareketini ele aldığımızda bu konuyu bu yazının amaçları açısından yeterli düzeyde ele aldık. Burada Lenin'in devrimci Marksist alanı paylaştığı akım ve kişilerle farkını ele alacak, böylece devrimci bozgunculuğun inceliklerine daha yakından bakmış olacağız. Şunu vurgulu biçimde tekrar söylemek gerekiyor. Lenin'in poli-

³⁶ *CW*, cilt 21, s. 161.

tıkası, sadece Trotskiy ve Rosa Luxemburg gibi devrimci Marksistlerden değil, Zimmerwald Solu'nda kendisiyle birlikte çalışan akım ve kişilerden de, daha da ötede kendi partisindeki yoldaşlarından da farklılaşıyordu. Lenin'in diğer devrimci Marksistlerle neden farklı bir politika savunduğuna sırasıyla bakalım. Bu ufuk taraması sırasında, zaman zaman tartışma devrimci bozgunculuğun ötesine taşacak, Lenin'in söz konusu akım ve kişilerle başka farklılıklarına da değinecek.

Trotskiy

Trotskiy Lenin'le birlikte Zimmerwald Konferansı'nda bulunmuş, hatta konferanstan bir gün önce, Georg Ledebour gibi ortayolcuların karşısında ortak hareket olanaklarını araştırmak için düzenlenen Zimmerwald Solu ön toplantısına da davet edilmiştir. Ama bu toplantıdan sonra aralarındaki farklar açığa çıkmıştır. Trotskiy, merkezinde Bolşeviklerin yer aldığı Zimmerwald Solu akımının dışında kalmayı seçmiştir.

Meseleyi tartışmaya Lenin ile Trotskiy arasında ana ortaklık noktalarına kısaca değinerek başlamakta yarar var. Trotskiy de aynen Lenin gibi sosyal yurtseverliğe karşı keskin bir eleştiri yapmakta, devrimci Marksizmin görevinin her ülkede burjuvaziye desteklemek yerine savaşa karşı mücadele etmek olduğunu vurgulamakta ve yeni bir Enternasyonal'in gerekli olduğunu saptamaktadır.³⁷ Ama daha sonra Ekim devrimini birlikte yönetecek olan iki tarihi önder henüz savaşın ilk evresinden itibaren bazı konularda ciddi anlaşmazlık içindedir. Bunların başında devrimci bozgunculuk politikası gelmektedir. Trotskiy Lenin'in bu politikasına açık ve belirtik biçimde karşı çıkmıştır. Savaşın yarattığı devrimci potansiyeli vurgulamakla birlikte, Trotskiy savaşın uzatılmış karakterinin yaratacağı umutsuzluk, bitkinlik ve moral çöküntünün aktif bir isyanı sınırlayabileceğini ileri sürer; Rus-Japon savaşının devrime yol açmasından hareketle yine aynı şeyi beklemenin “çocuksu bir yanılsama” olacağı düşüncesinden hareketle esas yapılması gerekenin “savaşa son verme mücadelesi” olduğu sonucuna varır.³⁸ Bu söylenende akla aykırı bir şey yoktur. Ama bugün geriye baktığımızda biliyoruz ki, Lenin'in devrim beklentisi öncelikle Rusya'da, daha sonra başka ülkelerde de doğrulanmıştır. Lenin'in devrimci bozgunculuk politikası, savaşın ikinci ve özellikle üçüncü yılından itibaren bütün cephelerde askerlerin savaşa sırt dönmesi, siperlerde “düşman” denen diğer uluslardan proleterler ve köylülerle kardeşleşmesi, sonunda da silahını kendi devletine çevirmesi ile muhteşem şekilde, bütünüyle doğrulanacaktır. Öyleyse, Trotskiy yanılmıştır, Lenin haklı çıkmıştır.

37 Bunları Trotskiy'in daha savaşın ilk aylarında yayınladığı *Savaş ve Enternasyonal* (yayınlanışı Ekim 1914) başlıklı broşüründe görmek mümkündür. Bu broşürden bazı parçalar için bkz. “War and the International”, Riddell, a.g.y., s. 150-156.

38 Leon Trotsky, “Defeat and Revolution”, Riddell, a.g.y., s. 170-172. Bu metin Ağustos-Eylül 1915 dönemindedir.

Ama Lenin'in Trotskiy'e cevaben yazdığı bir yazıda vurgulu biçimde ifade ettiği gibi, mesele sadece pratikte doğrulanmakla da sınırlı değildir. "Gerici bir savaş esnasında devrimci bir sınıf kendi hükümetinin yenilgisini arzu etmekten başka bir şey yapamaz. Bu aksiyomatiktir..."³⁹ Aksiyomatiktir, yani herhangi bir şekilde kanıtlanması gerekmeyen bir başlangıç önermesidir. Neden? Çünkü bir tek bu politika "savaş döneminde herkesin kendi hükümetine karşı devrimci eyleme girişmesi çağrısı" ile, yani bütün devrimci Marksistleri birleştiren *Burgfrieden*'a, "iç barış"a, sınıflar arası barışa karşı çıkma çağrısı ile tutarlıdır. Lenin'e kulak verelim:

Savaş döneminde devrim iç savaş demektir; devletlerin yaşayacağı yenilgiler ("bozgunlar") bir yandan devletler arasında bir savaşın iç savaşa çevrilmesini kolaylaştırır; bir yandan da insan bu tür bir dönüştürme [emperyalist savaşı iç savaşa dönüştürme] uğrunda çalışırken kaçınılmaz olarak yenilgiyi kolaylaştırır.⁴⁰

Burada Trotskiy (ve Riyazanov) ile tartışma içinde Lenin'in devrimci bozgunculuğun neden bütün devrimci Marksistlerin üzerinde hemfikir olduğu "emperyalist savaşı iç savaşa çevirme" politikasının zorunlu sonucu olduğuna ilişkin önemli bir gerekçesini görmüş oluyoruz.

Lenin ile Trotskiy arasındaki ikinci büyük anlaşmazlık konusu, Trotskiy'in birtakım ara halkalar aracılığıyla sosyal yurtseverlere karşı kesin tavır alamayı karşılarında Lenin'in duyduğu öfkedir. Trotskiy'in kendisinin savaşa karşı tutumunda en ufak bir ikirciklilik yoktur. Ama Menşeviklerin Örgütlenme Komitesi (Zimmerwald Konferansı'nda Akselrod tarafından temsil ediliyordu) bütünüyle Rus şovenisti olan Plekhanov ve Çkeydze'den kopmayı, Trotskiy'in birlikte gazete çıkarttığı Martov (kendisi ciddi bir enternasyonalist tutum sergiliyordu) ise Örgütlenme Komitesi'nden kopmayı kabul etmiyordu. Lenin ise bu konuda Trotskiy'e kızılıyordu, çünkü Trotskiy, Martov'un şovenistlerden kopmaya razı olmadığını bile kendisi de ondan kopmamakta ısrar ediyordu! Lenin bu yüzden Trotskiy'in bu dönemdeki politikasına "platonik enternasyonalizm" adını takmıştır!⁴¹ Bu konuda da Lenin'in Trotskiy karşısında haklı olduğunu, Menşeviklerin, Kautsky'lerin, Hilferding'lerin 1917'den itibaren takındığı tutum berrak biçimde ortaya koyacaktı.

Aslında, Lenin Trotskiy'in bu hatasının ardında bir başka hatanın yattığı kanısındadır. Lenin, Trotskiy'i uluslararası işçi hareketi içindeki oportünist-revizyonist eğilimin olgunlaşmış ve billurlaşmış olduğunu, bunun ardında da emperyalizm çağında burjuvazinin sömürge ülkelerin yağmalanması ve aşırı sömürülmesi yoluyla elde ettiği aşırı kârlar sayesinde işçi sınıfı içinde bir katmanı maddi çıkar-

39 "The Defeat of One's Own Government in the Imperialist War", *CW*, cilt 21, s. 275.

40 A.g.m., s. 276.

41 "The Collapse of Platonic Internationalism", *CW*, cilt 21, s. 194-198.

lar sağlayarak yatıştırmasının ve kendi yanına çekmesinin yattığını anlamamakla suçlamaktadır. Trotskiy bu tespiti yapamadığı ve tehlikeyi bütün çıplaklığı ile göremediği içindir ki oportünizm ve sosyal yurtseverliğe karşı uzlaşmaz bir tavır takınmamaktadır.⁴²

Burada en önemli noktalardan birine geliyoruz. Şimdi değineceğimiz nokta, aslında devrimci bozgunculuk politikasının **bizim kişisel kanaatimize göre** en önemli gerekçesini oluşturuyor. Dolayısıyla da bu önermenin önemi Trotskiy ile polemğin çok daha ötesindedir. Lenin'in devrimci bozgunculuk politikası, her şeyden ötede, **uluslararası işçi hareketi içindeki enternasyonalist eğilimleri disiplin altına almanın bir yöntemidir**. Başka şekilde söyleyelim: Devrimci bozgunculuk, herhangi bir devrimci Marksist akımın savaşın yarattığı sayısız zorluğun (devlet baskısı, işçi sınıfı içinde milliyetçi rüzgâr, ulus devlet ideolojisinin büyük ağırlığı vb.) basıncı altında pratikte sosyal yurtseverliğe ya da onunla uzlaşmaya yatkın bir ortayolculuğa kaymasına karşı bir engel olarak düşünülmüştür. **İşçi hareketi içindeki oportünist akım ile devrimci Marksist akımı birbirinden keskin bir çizgiyle ayırmak için uygulanan bir cenderedir**. Bugüne kadar hiç işaret edilmemiş olan bu noktanın Lenin'in yöntemine nüfuz etmek için büyük önemi olduğu kanaatindeyiz. Ve eğer bu doğru ise, Lenin'in böyle yerleşmiş, olgunlaşmış, billurlaşmış, maddi temelleri olan bir oportünist akımın olmadığı bir bağlamda yine "emperyalist savaşı iç savaşa çevirme" politikasını benimseyeceği kesin olsa bile devrimci bozgunculuk gibi neredeyse sağduyuya aykırı, kitlelere anlatılması çok güç olan bir politika konusunda ısrarlı olmayabileceği olasılığını da düşünmeliyiz.

İşte bütün bu büyük farklardır ki Trotskiy'in pratik politika düzeyinde Zimmerwald Solu'ndan uzak durmasını mümkün kılmıştır. Trotskiy devrimci bozgunculuğu anlayamadığı, oportünizmin ne büyük bir tehdit olduğunu saptayamadığı, sosyal yurtseverlerle keskin bir kopuşun önemini kavrayamadığı için Lenin'in Zimmerwald içinde bir Sol oluşturmasını birçok başka akımla birlikte sekterlik olarak algılamıştır. Bu yüzden de Zimmerwald içindeki odaklaşmada Alman ve Fransız ortayolcularıyla (Georg Lebedour ve Jean Longuet) aynı saf-ta, ama Lenin'in karşısında kalabilmiştir. Oysa Lenin, yukarıda da belirtildiği gibi, Zimmerwald Solu'nun çizgisini savunurken bir bütün olarak Zimmerwald'e de karşı sabotajdan kaçınmış, oradaki diğer akımlarla birlikte yürüyebilmek için azınlık olarak zaman zaman ezilmeyi sineye çekmiş, konferansın, yanlış bulunduğu Manifestosu lehinde (bir muhalefet şerhi ile birlikte) oy bile kullanmıştır. Dolayısıyla, burada sekterlikten eser bile yoktur. Lenin sadece doğru siyasi tutuma bağımsız bir ifade kazandırmıştır, hepsi o. Trotskiy ise kendi kaleme aldığı Manifesto'da savaş bütçesine lehte oy kullanılmasına karşı bir tek söz olmama-

42 "Under a False Flag", *CW*, cilt 21, s. 153. Burada Lenin'in *Emperyalizm* kitabının ne kadar politik bir kitap olduğunu bir kez daha görmek mümkün oluyor.

sına razı olmuştur.

Bu bahsi kapatırken bütün bunlarda Trotskiy'in 1917 öncesinde örgüt meselelerine yaklaşımdaki hatalarının elbette etkili olduğunu hatırlatmalıyız. Trotskiy daha sonra kendisinin "küçük burjuva" olarak niteleyerek özeleştirisini yapacağı, merkezîyetçi ve disiplinli bir örgütün önemini küçümseyen ve parti meselesinde hep "birlikçi", hep uzlaşmacı olan tutumunu burada Rus hareketinden uluslararası hareket alanına taşımaktadır bir bakıma. Evet, yeni Enternasyonal konusunda ısrarcıdır. Ama pratikte bunun gerektirdiği politikayı sağlam biçimde izleyememektedir. Trotskiy'in bu metodolojik hatasını *Devrimci Marksizm*'in bir önceki sayısında ayrıntılı biçimde ele aldığımız için burada yeniden girmiyoruz.⁴³

Rosa Luxemburg

Rosa Luxemburg ile Lenin'in anlaşmazlığı Trotskiy ile olan tartışmadan farklı konularda billurlaşır. 20. yüzyıl başı devrimci Marksist hareketin bu iki büyük önderi arasındaki geniş tartışmayı kendi başına bir yazıda ele almak gündemimizde olduğu için burada savaş dönemine ilişkin tartışma dışındaki konulara ancak bu konu ile ilgisi olduğu ölçüde gireceğiz. Hatırlatma babında söyleyelim ki Luxemburg hem Polonya, hem Alman, hem de Rus sosyalist hareketiyle doğrudan ilişkisi olan, ama esas mücadelesini Almanya'da veren ve Alman partisinin devrimci kanadının en önde gelen önderi ve teorisyeni olan çok önemli bir kişiliktir.

Lenin ile Luxemburg'un savaş politikası konusundaki farklarını tartışırken Luxemburg ile birlikte Alman devrimci Marksizminin Cihan Harbi dönemindeki öteki önderi olan Liebknecht ile Lenin'in pozisyonlarının ne kadar yakın olduğunu hatırlatalım. Yukarıda Liebknecht'in pozisyonunun mantıksal içerimleri açısından Lenin'in devrimci bozgunculuk politikası ile eşdeğer olduğunu göstermiştik. Öte yandan, Luxemburg ile Liebknecht'in önderliğini yaptığı Spartacus hareketi, hiçbir ikircikliliğe yer bırakmayacak şekilde İkinci Enternasyonal'in çöktüğünü ve yeni bir Enternasyonal'in kurulmasının gerektiğini saptamış ve önüne bir görev olarak koymuştur. O zaman nasıl oluyor da Luxemburg ile Lenin arasında önemli farklılıklardan söz edebiliyoruz?

İlk ayrılık, Luxemburg'un kendiliğindencilığe daha yatkın politik metodolojisi ile Lenin'in parti inşasını bilinçli bir plana yaslayan yaklaşımı arasındaki farkın sonucu olarak ortaya çıkar. Spartacus 1 Ocak 1916'da yapılan, bir bakıma "kuruluş konferansı" olarak anılabilecek konferansta, yayınladığı derginin ismine atfen Internationale Gruppe adını alarak örgütlendikten sonra Mart 1916'da bir ulusal konferans düzenlemiştir. Burada alınan kararlar arasında "Yeni Bir Enternasyonal'in Niteliği Üzerine Karar"da açıkça şöyle denmektedir:

Enternasyonal'in varlığı ve yaşayabilirliği örgütsel bir mesele değildir; emekçi

⁴³ "Trotskiy'in tarihteki yeri", *Devrimci Marksizm*, sayı 24, Güz 2015.

halkın muhalefete eğilimli katmanlarının temsilcileri olarak öne çıkan küçük birey grupları arasındaki anlaşmalar meselesi değildir. Bütün ülkelerin proletaryasının kitle hareketi meselesidir. (...) Bu mücadelenin ilk sözü, barışa ulaşmayı dayatacak türden sistematik kitle eylemi olmalıdır.⁴⁴

Bu, öyle görünüyor ki, Zimmerwald soluna karşı yazılmış bir pasajdır. Luxemburg ve onun önderliğindeki Spartacus, kitle eylemini örgütlenmenin ilk adımı, karardaki ifade ile “ilk sözü” olarak ilan etmekle Lenin’in, Zimmerwald hareketi içinde, “küçük birey grupları arasındaki anlaşmalar”ın ürünü olarak görülen bir Sol yaratma yolundaki çabasının karşısında yer almaktadır. Yine aynı Mart 1916 konferansında kabul edilen bildirme ise, ister uluslararası ister Almanya çapında bakılsın işçi hareketinin Lenin’in yaklaşımıyla bölünmesinin gerekliliğini yadsıyan bir tavrı ilan etmektedir: “Mesele birlik ya da bölünme değildir, eski parti ya da yeni parti değildir; partinin tabandan, kitlelerin isyanı yoluyla yeniden geri kazanılmasıdır. Kitleler örgütü ve kaynakları kelimelerle değil isyan gerçeğiyle kendi ellerine almalıdır.”⁴⁵

Burada Luxemburg’un genel olarak planlı parti inşası yerine her şeyi kitlelerin kendiliğinden inisiyatifine bırakan, örgütü kitle eyleminin basit ve mekanik bir türevi haline getiren hatalı metodolojisinin savaş döneminin örgütsel felaketi koşullarındaki sonucunu görüyoruz. Lenin bu yaklaşıma keskin biçimde karşıdır. RSDİP’in, Spartacus’un sözü edilen konferansından bir yıl önce toplanan Bern Konferansı açıkça tersini karar altına almıştır: “Gerçekten sosyalist bir Enternasyonal’in, oportünistlerden tam bir örgütsel kopuş olmaksızın yeniden tesis edilebileceğini umut etmek zararlı bir yanılsama olur.”⁴⁶ Durum açıkça görülüyor: Biri “mesele birlik ya da bölünme, eski parti ya da yeni parti değildir” diyor; öteki “örgütsel kopuş olmadan olmaz” diyor. Karşıtlık daha belirgin olmaz. Şayet Lenin haklı ise, Spartacus ve Rosa Luxemburg’un ilke olarak yeni Enternasyonal gereklidir demesi hiçbir şey ifade etmez. Pratikte inşa metoduyla bunu olanaksız kılmaktadır.

Bu yöntem farkı Enternasyonal ile de sınırlı kalmaz. Belki daha somut etkileri dolayısıyla daha da kötü sonuçlar doğuran bir seçim Spartacus’un Almanya’daki gelişmesine damgasını vurur. 1 Ocak 1916’da kendini ayrı bir grup olarak örgütleyen Spartacusçular, ortayolcuların SPD dışında kaldıkları için kurdukları yeni parti USPD’nin liderleri hakkında hiçbir yanılsamaya sahip olmadıkları halde **Zimmerwald Solu’nun aksine çağrılarına rağmen**⁴⁷ o partiye katılırlar. Böylece Spartacus 1918 Kasım ayında patlak veren Alman devrimini partisiz karşılar! Almanya Komünist Partisi ancak devrimin ateşi içinde 1 Ocak 1919’da

44 Nation, a.g.y., s. 94-95.

45 A.g.y., s. 116.

46 CW, cilt 21, s. 162.

47 Karl Radek, “The SPD: Unity or Split?”, Riddell, a.g.y., s. 461-470.

kurulacaktır.

İkinci önemli fark, devrimci bozgunculuk üzerinedir. Liebknecht ile Lenin bu kadar birbirine yakinken Rosa Luxemburg'un bu konudaki performansı bugüne kadar hâlâ anlaşılmasız kalmış olan bir hata içerir. *Junius Broşürü* olarak anılan ve savaşı ve sosyal demokrasinin savaş içindeki rolünü derinlemesine bir Marksist analize tabi tuttuğu çalışmasında, Rosa Luxemburg, “sosyalistlerin büyük tarihsel krizlerde ülkelerini savunma yükümlülüğü altında olduklarını” yazmıştır.⁴⁸ Elbette bunu Alman burjuvazisi ile işbirliği için bir gerekçe olarak kullanmamıştır. Tam tersine. Emperyalist savaşla bunun yapılamayacağını ilan etmenin esas izlenmesi gereken politika olduğunu söylemiştir. Ama ne olursa olsun, bu anlaşılmasız tutumu ile devrimci bozgunculüğün karşısına geçmiş olmaktadır!

Zimmerwald solu

Lenin, bırakalım savaş politikasında ayrıştığı devrimci kişi ve örgütleri, savaş dönemi boyunca birlikte mesai yaptığı, ortak pozisyonlar savunduğu Zimmerwald Solu içinde bile devrimci bozgunculuk politikası açısından yalnız kalmıştır. Yukarıda Zimmerwald Solu'nun 1915 konferansına sunacağı bildirge taslağı için iki aday metin olduğunu, Lenin'in kaleme almış olduğu taslağın değil Radek'inin kabul gördüğünü belirtmiştik. Lenin'in metninden birçok nokta Radek'in metnine aktarılmış, onunla bütünleştirilmiştir. İki önemli istisna ile. Birincisi, ezilen ulusların kurtuluş savaşları hakkındaki fikri bir kenara bırakılmıştır. Bunun ardında Cihan Harbi esnasında ulusal sorunun artık gündemden çıktığına dair bir kanının Bolşevikler arasında dahi (örneğin Bukharin, Piatakov vb.) yaygınlaşmış olmasıdır.⁴⁹ Yani bu nokta düpedüz kabul görmemiştir.

Bu, ikinci istisnaya da ışık tutar: Bu ikinci noktanın da kabul edilmediği için dışarıda bırakılmış olması ihtimali çok yüksektir. Bu nokta Lenin'in metninde sosyalistlerin “ajitasyonlarında ‘kendi’ ülkelerinin yenilgisi mülahazalarından kaçınmayacağı”⁵⁰ biçiminde ifade edilmiştir. Görüldüğü gibi Lenin formülasyonu tepki görmemesi için son derecede yumuşatmıştır, ama yine de kabul ettirememiştir.

48 “The Junius Pamphlet: The Crisis in the German Social Democracy”, *Rosa Luxemburg Speaks* içinde, New York: Pathfinder Press, 1970, s. 314.

49 “The Draft Resolution Proposed by the Left Wing at Zimmerwald”, *CW*, cilt 21, s. 345. Burada *Toplu Eserler*'de, derleyenlerin Lenin'in taslağını okurda yanlış bir izlenim yaratacak biçimde sunduklarına dikkat çekmek isteriz. Metin İngilizce'de şu başlıkla yayınlanmıştır: “The Draft Resolution Proposed by the Left Wing at Zimmerwald” (*CW*, cilt 21, s. 345). Yani “Sol Kanadın Zimmerwald'da Önerdiği Karar Taslağı”. Oysa bu doğru değildir! Sol, bu taslağı değil Radek'in kaleme aldığı taslağı önermiştir ve o metin (belirttiğimiz gibi Lenin'in taslağından bir dizi noktayı devralmakla birlikte) bambaşka bir metindir. O metin Riddell'de yayınlanmıştır: Bkz. “Draft Manifesto Submitted by the Zimmerwald Left”, a.g.y., s. 299-301.

50 Aynı yerde, s. 347.

Bu nedenle Zimmerwald Solu savaş boyunca bozgunculuğu savunmamıştır. Yani Lenin savaş politikasında Zimmerwald Solu ile de farklı bir pozisyonu savunmak zorunda kalmıştır!

Bolşevik Partisi

Bırakın Trotskiy, Rosa Luxemburg'u ya da Zimmerwald Solu'nu, Lenin kendi parti arkadaşlarını bile devrimci bozgunculuğa zor ikna etmiştir, hatta tam ikna edememiştir. Bu konunun kısaca da olsa ele alınması, Bolşevik Partisi'nin içinde demokratik merkezîyetçiliğin nasıl işlediğine de bir örnekte göz atmak anlamına geleceği için yararlı olacaktır.⁵¹

Lenin savaş patlak verdiğiğinde bulunduğu Galiçya'dan ayrıлып İsviçre'nin başkenti Bern'e yerleşir yerleşmez (1914 Eylül başı) partisinin savaş konusunda benimsemesini önerdiği tutumu tezler halinde formüle etmiş ve Bern Bolşevik grubu içinde tartıştıktan sonra partinin sürgündeki bütün unsurları arasında dolaşıma sokmuştur. Metnin altında "RSDİP Üyesi Bir Grup Sosyal Demokrat" imzası vardır. Yani metnin partinin resmi pozisyonu haline geldiği ilan edilmemekte, buna karşılık daha fazla gecikme sakıncası karşısında metnin dolaşıma sokulmasından kaçınılmamaktadır.⁵²

Metin Rusya'ya sızdırıldıktan sonra ciddi tartışmalar başlamıştır. Kasım ortasında düzenlenen Petrograd Konferansı'nda, Merkez Komitesi üyesi, aynı zamanda Duma'daki Bolşevik milletvekili grubunun önde gelen ismi olan Kamenev, bozgunculuğa cepheden hücum etmiştir. Ancak toplantı bir polis baskını dolayısıyla yarıda kalmıştır.⁵³

Ne var ki, bu arada sürgünde yapılan tartışmalar sonucunda RSDİP Merkez Komitesi yeni bir metni resmen kabul etmiştir.⁵⁴ Bu metin devrimci bozgunculuğu açıkça kabul etmektedir. Dolayısıyla, bu politika Bolşevik Partisi'nin resmi tavrı haline gelmiş olmaktadır. Ama sorun burada kapanmayacaktır. 1915 Şubat ayında Bolşevik Partisi'nin savaş karşısındaki hattı dolayısıyla Duma grubuna karşı açılan davada Kamenev ve birkaç başka milletvekili devrimci bozgunculuğa sahip çıkmamıştır.⁵⁵ Lenin Mart sonunda bunu Bolşevik basınında açık biçimde eleştirecektir.⁵⁶

Bu arada 1915 Şubat sonu-Mart başı Bern'de partinin savaş içindeki ilk çok önemli yurtdışı konferansı toplanır. Bu konferansta bu kez Bukharin devrimci bozgunculuğa karşı kuşkular ifade edecektir. Bukharin iki başka delege ile bir-

51 Öykünün kısa özeti için bkz. Nation, a.g.y., s. 39.

52 "The Tasks of Revolutionary Social-Democracy in the European War", *CW*, cilt 21, s. 15-19.

53 Nation, a.g.y., s. 39.

54 "The War and Russian Social Democracy", *CW*, cilt 21, s. 27-34.

55 Riddell, a.g.y., s. 243.

56 "What Has Been Revealed by the Trial of the Russian Social-Democratic Labour Duma Group", *CW*, cilt 21, s. 171-77.

likte İsviçre'nin Baugy bölgesi Bolşevik grubunun adını taşıyan bir karar taslağı hazırlar. Burada kelimesi kelimesine şöyle yazmaktadır:

Grubumuz, özellikle [*Sotsial-Demokrat* dergisinde] 38. sayıda açıklandığı biçimiyle, Rusya'nın yenilgisi olarak anılan sloganın Rusya için ileri sürülmesini mutlak biçimde reddeder. (...) Burada yenilginin devrimci bir isyana yol açacağı için arzu edilir olduğu ileri sürülmektedir. Bu akıl yürütme çizgisinin gerçek hayatta uygulanması kesinlikle olanaksızdır; dolayısıyla, yenilgi uğruna ajitasyonu *à limite* [Fransızca "bütünüyle"] reddetmemiz gerekir.⁵⁷

Bütün bu muhalefet, devrimci bozgunculuğun bir ajitasyon sloganı olarak sınırlı biçimde kullanılmasıyla sonuçlanmıştır. Öyle görünüyor ki birçok konuda çok inatçı davranan ve sonuna kadar mücadele edip ya fikrini kabul ettiren ya da azınlıkta kalmaya razı olan Lenin, bu konuda nispeten sessiz kalmış, devrimci bozgunculuk politikasını partinin resmi politikası haline getirmekle yetinmiş, ajitasyonda yaygın olarak kullanılması konusunda ısrar etmemiştir. Bu, bizim yorumumuzla tutarlıdır: Devrimci bozgunculuk politikasının savunulmasının Lenin için önemi, her şeyden önce, hareketi oportünizme karşı aşılama çabasından gelmektedir. Bu yüzden günbegün kitlelere aktarılmasından ziyade, ötesine geçilme-yecek bir sınır olarak varlığı daha önemlidir.

Lenin'in politikasının muhteşem doğrulanması

Bütün tartışmaları aktardıktan sonra sıra devrimci bozgunculuk politikasının pratik ve hayat karşısında sınımadan geçip geçmediğini görmeye geldi. Lenin'in yaklaşımının ne denli doğru olduğunu savaşın içinde ortaya çıkan nesnel olgular çarpıcı biçimde göstermiş bulunuyor.

Devrimci bozgunculuk politikası ile onun ardında yatan "emperyalist savaş iç savaşa çevirme" şiarının temelinde Lenin açısından Cihan Harbi'nin genel bir devrimci durum doğurmuş olduğuna dair bir belirleme olduğunu hatırlattım. Bu belirleme, devrimci durumun devrim ile aynı şey olmadığı, ilkinin ancak sınıfın öznel gücünün somut olarak harekete geçmesiyle ikincisine dönüşeceği, yani devrimci durum var demenin devrim var demekten farklı olduğu ama yine de devrimi yakın bir olanak hâline getirdiği önermelerine yaslanıyordu. İşte bu belirleme bütünüyle doğru çıkmıştır. Böylece, **belirli bir somut anda salt görünüşe bakarak bütün ülkelerde şoven denecek ölçülere ulaşan milliyetçi ruh durumunun geleceğe dair hiçbir umuda olanak bırakmadığını düşünenlere karşıt olarak Lenin'in dünya durumunun diyalektik bir analizi temelinde neredeyse sağduyuya aykırı biçimde savunduğu devrim olasılığı fikri doğrulanmış olmaktadır.**

⁵⁷ "Baugy Resolution on Party Tasks", Riddell, a.g.y., s. 249-251, alıntılar 250-51'den.

Devrimci potansiyelin ilk işareti daha 1915 başlarında, yani savaşın başlamasından sadece altı ay sonra İskoçya'da görülür. Şubat-Mart 1915'te 450 bin işçi greve çıkar. Britanya hükümeti bunun üzerine savaş döneminde işçilerin yüzde 80'ine grevi yasaklayan bir dizi yasal düzenlemeye gider. Buna rağmen 1916 yılında da İskoçya'da 275 bin işçi greve çıkacaktır.

Ocak 1916'da, "Kanlı Pazar" olarak anılan ve 1905 devrimini tetikleyen olayları anmak için 100 bin işçi Petrograd'da greve gider. 1916 bahar aylarında ise İrlanda'da savaş döneminin ilk kitlesel ayaklanması yaşanacaktır: Paskalya Ayaklanması olarak anılan bu olaylar İrlanda ulusal kurtuluş mücadelesinin bağımsız bir İrlanda ile taçlanmasına yol açacak kadar önemlidir. Paskalya Ayaklanması'nın ulusal bir hareket olarak küçümsenmesine Lenin'in karşı çıktığı geçmişten beri vurguladık.⁵⁸ Bir noktayı ekleyelim: İrlandalı devrimciler, "Biz ne Kral'a ne de Kaiser'e hizmet ederiz!" diyerek kendi ulusal çerçevelerini aşan, her iki emperyalist kampı da karşılarına alan ve Avrupa devrimcilerine genel bir perspektif sunan bir şiar yükseltiyordu. Ardından, 1 Mayıs 1916'da Almanya'da sanayi proletaryasının güçlü olduğu kentlerde yaygın eylemler yaşanmıştır. Berlin eylemine önderlik ettiği için 2,5 yıl hapis cezasına çarptırılan Liebknecht ile dayanışma amacıyla 29 Haziran 1916'da 55 bin metal işçisi greve gitmiştir. Ekim 1916'da Rusya'da yeniden büyük bir grev dalgası doğacaktır.

İlk işaretleri böylece ortaya çıkan huzursuzluk, 1917'nin yeni takvimle 8 Mart günü Petrograd'da kadın işçilerin isyanıyla birlikte bir devrime, eski Rus takvimine bağlı olarak Şubat devrimi olarak anılan devrime yol açmıştır. Bu devrim, Çar'ın devrilmesiyle en azından Rusya'da yepyeni bir politik durumun doğmasına yol açmıştır. Burada duralım ve altını çizerek belirtelim: Şubat devrimi, aynen 1905 devrimi gibi kitlelerin bağrından kendiliğinden gelişen bir büyük depremin ürünüdür. Yani Lenin'in saptadığı devrim eğilimi, herhangi bir devrimci öznenin özel bir katkısı olmaksızın daha bu aşamada Rusya'nın ve onun dolayısıyla bütün Avrupa'nın ve dünyanın genel siyasi durumunu altüst etmiştir. Lenin'i devrimci durum saptaması dolayısıyla alaya alan, baktıkları yerde sadece sefalet ve umutsuzluk gören oportünistleri hayatın nasıl mahcup ettiğini görüyor musunuz?

Bu noktada okurun bir şeye dikkatini çekmek bize çok önemli geliyor: Rusya'da Şubat devrimi, savaşın başlamasından sadece iki buçuk yıl sonra olmuştur. Yani Lenin'in devrimci durum tespitinin doğrulanması dört yıllık bir savaştan sonra olmamıştır. Ayrıca Cihan Harbi'nin tarihini blok olarak dört yıllık bir tarih olarak ele almanın yanlışlığı da ortaya çıkmaktadır. Rus devrimi bu tarihi keskin biçimde ikiye yarar. Devrim öncesindeki iki buçuk yıl (Ağustos 1914-

58 *Lenin'i Yakmalı mı?*, a.g.y., s. 87-88. *Kod Adı Küreselleşme*, a.g.y., s. 337. Lenin konuyu "Ulusların Kendi Kaderlerini Tayin Hakkı Üzerine Bir Tartışmanın Bilançosu" başlıklı makalesinin bir bölümünde ele alır. Bkz. "The Discussion on Self-Determination Summed Up", *CW*, 22, s. 353-358.

Mart 1917) ile devrim sonrasındaki bir buçuk yıl (Mart 1917-Kasım1918) Cihan Harbi'nin iki ana evresini oluşturur. Lenin'in de bu iki evreye uygun olarak iki farklı taktik yöneliş geliştirmiş olduğunu bir sonraki bölümde göreceğiz.

Cihan Harbi'nin Avrupa ve dünyanın genel durumu çerçevesinde bir devrim potansiyeli yarattığına dair önermenin doğrulanması Rusya'daki Şubat devrimi ile sınırlı değildir. Onun devamı olarak, bir sürekli devrim akışı içinde gerçekleşen Ekim devrimiyle de sınırlı değildir. Rus devriminin başlamasının ardından başka ülkelerde de isyanlar, ayaklanmalar, devrimler görülmüştür. İtalyan sanayiinin kalbi Torino kentinde Ağustos 1917'de neredeyse bir ayaklanma yaşanmıştır. Devrimci Rusya'dan gelen bir delegasyonu 40 bin kişi "Viva Lenin!" ("Yaşasın Lenin!") nidasıyla karşılamıştır. Tarihin ironisi bazen insanı gülümsetiyor. Devrimci Rusya'dan gelen delegasyon, o aşamada Lenin'e neredeyse düşman gözüyle bakan Menşeviklerden oluşuyordu!⁵⁹ Ama Torino işçileri bu ayrımlara tabii ki vakıf değildi. Lenin'i selamlayarak aslında işçi iktidarına özlendirmelerini ortaya koyuyorlardı. Tabii işin bir başka komik yanı, Lenin'in o anda Finlandiya'da kaçak hayat sürdürmek zorunda olmasıydı!

Ocak 1918 Berlin ve Viyana'da genel grevlere, İsveç ve İsviçre gibi tarafsız ülkelerde ise grev dalgalarına sahne oluyordu. Aynı yılın sonunda ise Avrupa'yı kızıl bir dalga saracaktı. Almanya Kasım devrimini yaşıyor, aynen Rusya'daki sovyetler gibi Almanya'da da işçi ve asker "rat"ları (konseyleri) bütün ülkenin yüzünü kaplıyordu. Bundan sonra devrim ve isyan oradan oraya sıçrayacak, Macaristan ve Bavyera'da devrim geçici olarak kazanacak, İtalya, İskoçya, Finlandiya gibi ülkeler devrim ateşine kapılacaktı.

Bu işin devrim yanı. Lenin için "emperyalist savaşı iç savaşa çevirme" şiarının gerçek hayattaki temeli doğrulanmış oluyor. Devrimci bozgunculuğu ise daha dolaysız biçimde doğrulayan, savaş ilerledikçe kitlelerin, en başta cephedeki askerlerin, ama açlık ve cephedeki yakınları konusundaki kaygı dolayısıyla cephe gerisindeki halkın da başlangıçta şovence destekledikleri savaş çabasının karşısına geçmesidir. Lenin ezbere konuşmuyordu. Öyle bir savaştan söz ediyoruz ki, bizim Sarıkamış faciası tipi korkunç deneyimler toplu halde yaşanan felaketler karşısında çocuk oyunu gibi kalır. 65 milyon askerin silah altına alındığı, 10 milyon insanın öldüğü bir savaştan söz ediyoruz. 1916 yılında kötü şöhretli Verdun muharebesinde birkaç kilometre karelik bir toprağı birbirinden bir alan bir yitiren ordular arasındaki mücadelede, **birkaç ay içinde kimine göre 600 bin, kimine göre 1 milyon asker ölmüştür!** Açlık, soğuk, salgın hastalıklar, sefalet, toplumsal çözülme, bütün bunlar emekçi halkın adım adım savaşın karşısına geçmesine yol açmıştır.

Bütün bunların sonucunda, somut hedefi savaşın doğurduğu sonuçları protesto olan, ama nihai olarak devrimin kabarışına da katkıda bulunan bir dizi

59 Broué, a.g.y., s. 36.

eylem çeşitli ülkelerde artan ölçüde ortaya çıkmaya başlamıştır. Almanya'da 1915 sonlarında savaşa son verilmesi talebiyle yaygın grev ve gösteriler yaşanmış, Berlin'de Kasım sonunda 10 bin kişilik savaş karşıtı bir gösteri yapılmıştır. Rusya'da 1916 boyunca gıda isyanları çıkmış, kentlerde eylem yapan kalabalıklara karşı hükümetin görevlendirdiği askeri birlikler göstericilerle dayanışmaya girmeye başlamışlardır. Köylü hareketleri de artmış, toprak sahiplerine rant ödemeye karşı hareketler oluşmuştur. Haziran 1916'da (üstelik savaşta tarafsız kalan bir ülke olan) Hollanda'nın başkenti Amsterdam'da açlık ve savaşa karşı bir kitle gösterisi düzenlenmiştir. Rus devriminin patlak vermesini takiben Nisan 1917'de Fransız ordusunda bir dizi isyan yaşanmış,⁶⁰ hem Fransa, hem de Britanya grevlerle çalkalanmıştır.⁶¹ Zimmerwald'ci Kristiyan Rakovskiy savaş karşıtlığı dolayısıyla yattığı Romen hapisanesinden 1 Mayıs 1917'de kızıl bayraklar taşıyan kalabalıkların büyük bir gösterisiyle kurtarılmıştır.⁶² 1917 Ağustos'unda bu kez Almanya'da Kuzey Denizi Donanması'nda çok ciddi bir isyan yaşanmıştır.

Kısacası, savaş ilerledikçe, özel olarak askerlerde, genel olarak yoksul ve emekçi halkta savaşa karşı bir tutum çığ gibi büyümüş ve yer yer ordu içinde isyanlar gibi uç biçimlere de bürünmüştür. Yani Lenin'in devrimci bozgunculuk politikası bütünüyle gerçeklere karşılık vermekte, halk kitlelerinin cepheye ölümlere ve genelleşmiş sefalete karşı tepkisine yaslanmaktadır.

3. Lenin'in politikası (2): taktik esneklik

Günümüzde sosyalist hareketin Türkiye'de veya başka ülkelerde Marksizmin tarihi deneyiminden ders çıkarma isteği de kapasitesi de yok denecek düzeye gerilemiş durumdadır. Bu yüzdendir ki çoğu sosyalist parti ya da grup, bir an şu ya da bu makyavelik nedenle bir konuda diyelim Lenin'in bir pratik politikasını izleyeceğini ilan ettiğinde onu neredeyse dogma statüsüne yükseltir, bütün zamanlarda ve bütün yerlerde geçerli ilan eder, tek bir ilkeyi papağan gibi tekrarlar durur. Devrimci bozgunculuk açısından da geçerlidir bu. Oysa Lenin'den öğrenilecekse sadece ilke ve politika değil, taktik esneklik de öğrenilmelidir.

Lenin'in "aksiyomatik" dediği bir politikayı kabul etmeyenlerle yaptığı işbirliği gerçekten şaşırtıcı bir esneklik örneğidir. Spartacus bozgunculuğu reddettiği halde onlarla Komünist Enternasyonal'in kurulması dahil olmak üzere işbirliğine sonuna kadar açık olmuştur. Trotskiy ile bozgunculuk konusunda polemik yaparken bile onu Bolşevik Partisi'nin o dönemde (1915) yeni yayınlanmaya başlayacak olan teorik dergisine (*Kommunist*) davet edebilmiştir. Zimmerwald'ın ortayolcu kanadıyla sadece bozgunculuk konusunda değil, savaş bütçesine oy verilmemesi gereği üzerinde bile tam anlaşamadığı halde, hatta savaş tahsisatına

60 A.g.y., s. 35.

61 Nation, a.g.y., s. 171-72.

62 Broué, a.g.y., s. 34.

olumlu oy kullananlarla (mesela Lebedour ile) birlikte Zimmerwald hareketini oluşturmayı bilmiştir. Şunun altını kalın çizgilerle çizmek gerekir: Bolşevikler, Zimmerwald'ın yolunu açan uluslararası kadın ve gençlik toplantıları da dahil olmak üzere, Zimmerwald'ın bütün konferanslarında azınlıkta kaldıkları halde, çoğunluk bu azınlığın doğru bulduğu ilkelerden birçok sapma gösterdiği halde, yine de Zimmerwald hareketinin içinde kalmışlardır. Bunu, o dönemde Lenin'e çok yakın bir tutum benimseyen, Lenin'in de çalışmalarından sitayişle söz ettiği Hollandalı Gorter ve arkadaşlarının Zimmerwald'a ilişkin tavrıyla karşılaştırmak çok öğreticidir. Onlar Grimm ve benzeri ortayolculara bulaşmanın doğru olmadığını düşündükleri için Zimmerwald'dan uzak durmuşlardır!⁶³ İşte Lenin ve Bolşevikler ilkesel duruşlarını taktik esneklikle uzlaştırırken gerçekte başka devrimcilerin yapamadığı bir şeyi başarmış olmaktadır.

Lenin'in taktik esnekliğini senkronik olarak görmüş oluyoruz. Aynı anda iki ayrı çizgiyi birbiriyle bağlantılı olarak uygulamayı kendisine yedirebiliyor. Ama bu esnekliğin bir de diyakronik boyutu var ki bunun da üzerinde özenle durulmalıdır.

Şubat devrimi patlak verince Lenin Rusya'ya dönüş hazırlıkları içindeyken bir metin yazar: İsviçre'deki sürgün yıllarında İsviçre Sosyalist Partisi (SPS) içinde ciddi ciddi çalışmıştır. "İsviçre İşçilerine Veda Mektubu" bu bağlamda kaleme alınmıştır. Metin RSDİP'in Merkez Komitesi'nin toplanabilen üyeleri adına yazılmıştır. Bu metinde Lenin haklı bir gururla şöyle der:

1914 Kasım'ında Partimiz "Emperyalist savaşı iç savaşa çevir" sloganını ileri sürdüğünde, ezilenleri ezenlere karşı sosyalizme ulaşmak üzere savaşa çağırdığında, sosyal yurtseverler bu sloganı nefret ve aşağılayıcı bir alayla, Sosyal Demokrat "Merkez" ise inancsız, kuşkucu, ezik ve hep bekleme ruh durumunda bir sessizlikle karşılamışlardı. Alman sosyal şoveni ve sosyal emperyalisti David "delilik" demişti; Rus (ve Anglo-Fransız) sosyal şovenizminin, dilinde sosyalizmin, eyleminde emperyalizmin temsilcisi Bay Plekhanov ise "gülünç bir düş" (*Mittelding zwischen Traum und Komödie*) [Almanca "düş ile komedi arasında bir şey"] olarak nitelemişti. Merkez'in temsilcileri ya suskunluğa gömüldüler ya da "boş uzayda çizilmiş bir düz çizgi" türü ucuz şakalara başvurdular. Şimdi Mart 1917'den sonra bu sloganın doğru olduğunu görememek için kör olmak gerekir. Emperyalist savaşın iç savaşa dönüşmesi bir olgu **haline geliyor**. Yaşasın Avrupa'da **başlamakta olan** proleter devrimi!⁶⁴

Lenin bir şeyin değişim geçirmekte olduğunu söylüyorsa, kulağınızı dikip taktik olarak ne değişiklik önereceğini dinleyebilirsiniz. Gerçekten de Lenin devrim başlar başlamaz taktiğini değiştirmiştir. Artık devrimci bozgunculuk gününü

63 Nation.

64 "Farewell Letter to the Swiss Workers", *CW*, cilt 23, s. 373. Vurgular aslında. Okura Lenin'in "Mart 1917" ile Şubat devrimini kast ettiğini hatırlatırız. Şubat devrimi, yukarıda da belirttiği gibi, Batı takvimine göre Mart ayının 8'inde başlamıştır.

doldurmuştur. Ama daha sonra vurgulu olarak söyleyeceği gibi, devrimci savunmacılık da gündeme girmiş değildir. Yani henüz ülkenin savunmasını üstlenmeyi bir politika olarak benimsememiştir. Eylül 1917 başında, Finlandiya'da yeraltından RSDİP Merkez Komitesi'ne yazdığı bir mektupta şöyle der Lenin:

Ancak iktidarın proletaryaya devrinden **sonra**, bir barış önerisinden **sonra**, gizli antlaşmalar ve bankalarla bağlar koparıldıktan **sonra** savunmacı olacağız—**ancak ondan sonra**. Ne Riga'nın düşmesi, **ne de Petrograd'ın düşmesi** bizi savunmacı kılabilir. (...) O zamana dek amacımız proleter devrimidir, savaşa karşıyız, **hiçbir şekilde** savunmacı değiliz.⁶⁵

Demek ki, 1917 Şubat devrimi ile Ekim devrimi, yani Lenin'in ifadesiyle “iktidarın proletaryaya devri” arasında, Lenin'in ve Bolşevik Partisi'nin izlediği politika “ne bozgunculuk, ne savunmacılık” olarak nitelenebilir. Bu politikayı anlayabilmek için şunu göz önüne almak gerekir: Lenin daha İsviçre'de iken Mart sonunda kaleme aldığı ve daha sonra “Uzaktan Mektuplar” olarak ünlenen metinlerde de, Petrograd'a dönüşünden sonra yazdığı *Nisan Tezleri*'nde de Şubat devrimi ve Çar'ın tahttan çekilmesi ile birlikte demokratik devrimin tamamlandığını, şimdi Rusya'da bir proleter devriminin gündemde olduğunu ısrarla belirtmiştir. Yönetici kadrolardan gördüğü dirence rağmen, Nisan ayında yapılan Bolşevik Partisi Konferansı'nda partinin çoğunluğunu bu fikre kazanmıştır. Böylece, Bolşevik Partisi “Bütün iktidar sovyetlere!” şiarı temelinde proletaryanın iktidarı için mücadele etmeye başlamıştır. Öyleyse, şimdi mesele somut bir olanak haline gelmiş olan proletarya iktidarı ile savaş arasında nasıl bir bağ kurulabileceğidir. **Devrimci bozguncululuğun amacı emperyalist savaşı iç savaşa çevirmektir. Bu gerçekleşmiş, iç savaş başlamıştır! Şimdi amaç iç savaşı kazanmaktır.** İşçiler ve üniforma altındaki köylüler olarak askerler, barış istemektedir. Oysa Rus burjuvazisinin emperyalist emellerine hizmet etmekte olan Geçici Hükümet Çar hükümetinin savaşını aynen devam ettirmektedir. Demek ki şimdi mesele işçi ve askerleri barışı ancak sovyet iktidarının getirebileceğine ikna etmektir. Barışı bir geçiş talebi olarak proleter iktidarına bağlamaktır. Bir barış programı oluşturmak ve bunu toplumun karşısına bir hedef olarak koymaktır.

İşte Lenin daha Rusya'ya yola çıkmadan İsviçre'de “Uzaktan Mektuplar”ın dördüncüsünde, ünlü romancı Maksim Gorkiy'i burjuva karakterli Geçici Hükümet'ten barış dilendiği için eleştiren (“hükümeti demokratik bir barış gerçekleştirilmeye çağırarak, genelev sahiplerine erdem vaazları vermeye benzer” der Lenin) bir metinde hem demokratik ve adil bir barış programı tanımlar, hem bu barış programının uygulamaya konulabilmesi için “siyasi iktidarın büyük toprak sahiplerinin ve kapitalistlerin değil, işçilerin ve en yoksul köylülerin” elinde

65 “To the Central Committee of the R.S.D.L.P.”, *CW*, cilt 25, s. 289. Bütün vurgular aslında.

Devrimci Marksizm

olmasının gerekli olduğunu” belirtir.⁶⁶ Sonunda da Bolşevizmin ne zaman savunmacı olacağını ilan eder:

İşte **bu** barış koşulları için İşçi Temsilcileri Sovyeti, benim kanaatimce, dünyanın **herhangi** bir burjuva hükümetine ve **bütün** burjuva hükümetlerine karşı **savaş ilan etmeyi** kabul ederdi çünkü bu gerçekten âdil bir savaş olurdu, çünkü **bütün** ülkelerde **bütün** işçi ve emekçiler bu savaşın **başarısı için çaba gösterirdi**.⁶⁷

Burada Lenin’in bozgunculuk diye herhangi bir ilkesi olmadığını, tam tersine proletarya iktidarı söz konusu olunca savunmacı bile olabileceğini görüyoruz. Ama 1917 yılı politikası ne bozgunculuk, ne savunmacılıktır. Bir geçiş talebi olarak adil bir barış programının öne sürülmesidir.

Lenin Şubat ile Ekim arasındaki bütün dönem boyunca bu perspektifi savunacak ve açıklayacaktır. Örneğin *Nisan Tezleri* döneminde yazdığı “Proletaryanın Devrimimizde Görevleri” başlığını ve “Proletarya Partisi İçin Program Taslağı” altbaşlığını taşıyan önemli bir programatik metinde Şubat devrimiyle açılan yeni dönem şöyle tanımlanmaktadır:

Sermayenin iktidarı devrilmeksizin ve iktidar bir **başka** sınıfa, proletaryaya geçmeksizin emperyalist savaştan sıyrılmak ve demokratik, zora dayanmayan bir barışa ulaşmak **olanaksızdır**. Şubat-Mart 1917 Rus devrimi, emperyalist savaşın iç savaşa dönüşümünün başlangıcı idi. Bu devrim savaşa son verilmesine doğru **ilk** adımı atmış oldu; ama savaşın bitmesini kesin hale getirmek bir ikinci adımı gerekli kılmaktadır: Bu da devlet iktidarının proletaryaya devredilmesidir.⁶⁸

Aynı fikir askerlere hitap ettiği kitle toplantısından RSDİP’in Nisan sonu-Mayıs başı toplanan Petrograd Şehir Konferansı’na, oradan Mayıs başında (eski takvimle Nisan sonunda) toplanan Bütün Rusya Parti Konferansı’na kadar her yerde aynı vurguyu yapar Lenin.⁶⁹ Ancak konferanslara sunulan metinlerdeki bir vurgu önemlidir ve öğreticidir. Lenin önce bu aşamada hükümeti destekleyen bütün çevrelerde kabul gören “devrimci savunmacılık” politikasının sınıf temeline değinir:

Günümüzde Rusya’da bütün Narodnik partileri (Halkçı Sosyalistler, Trudovik’ler,

66 “*Letters From Afar. Fourth Letter. How to Achieve Peace*”, *CW*, cilt 23, 333-339.

67 A.g.m., s. 338. Bütün vurgular aslında.

68 “The Tasks of the Proletariat in Our Revolution. Draft Platform for the Proletarian Party”, *CW*, cilt 24, s. 67.

69 “Speech Delivered at a Meeting of Soldiers of the Izmailovsky Regiment. April 10 (23), 1917”, *CW*, cilt 24, s. 108-109; “The Petrograd City Conference of the R.S.D.L.P. (Bolsheviks) April 14-22 (April 27-May 5), 1917”, *CW*, cilt 24, s. 163-165; “The Seventh (April) All-Russia Conference of the R.S.D.L.P. (B.), April 24-29 (May 7-12) 1917”, *CW*, cilt 24, s. 270-273.

Sosyalist Devrimciler), oportünist Menşevik Sosyal Demokratlar partisini (Organizasyon Komitesi, Çkeydze, Tseretelli vb.) ve partisiz devrimcilerin çoğunluğunu kavramış olan “devrimci savunmacılık” sınıf anlamı bakımından, aynen kapitalistler gibi, zayıf halkların ezilmesinden yarar gören küçük burjuvazinin, küçük mülk sahiplerinin ve hâli vakti yerinde köylülerin çıkarlarını ve bakış açısını temsil eder.⁷⁰

Bunlar hepsi Bolşeviklerin yenilgiye uğratmaya çabaladığı burjuva işbirlikçisi partilerdir. Böyle durumlarda Lenin rakiplerini polemiğin gücüyle asar asar indirir. Ama burada çok ince bir noktaya değinir. Kitleler devrimin atılımı ile iktidara gelmiş hükümete ve onu destekleyen bu partilere güven duymaktadırlar. Önemli olan kitleleri iknadır. Öyleyse:

Partimiz, derin ve ölümcül bir hata olan “devrimci savunmacılığa” karşı **yalnızca yoldaşça ikna yöntemleriyle mücadele edecek**, geniş kitlelerin barışın ve sosyalizmin en kötü düşmanları olan kapitalistlerin hükümetine hiç sorgulamadan beslediği güven tutumunun günümüz Rusya'sında savaşa süratle son verilmesi önünde ana engel olduğu hakikatini ortaya koyacaktır.⁷¹

Bu dönemden kalma şaşırtıcı bir metin Lenin ve Bolşeviklerin bozgunculuk politikasından nasıl dikkatle uzak durduğunu ortaya koyuyor. “Bolşevizm ve Orduda ‘Askerlikten Soğutma’” başlığını taşıyan bir metindir bu. Ezberci sosyalistlerimiz, Lenin'in Bolşeviklere burjuva ordusunda “askerlikten soğutma” edimi ile bir suçlama yöneltildiğinde bunu şerefle üstleneceğini düşüneceklerdir. Değil mi ki, Lenin Cihan Harbi'nde bozguncu bir politika izlemiştir, o zaman tabii ordu içinde “askerlikten soğutma” faaliyetleri yürütecektir.

Ama hayret! Lenin bu metninde Bolşevizmin bu dönemde ordu içinde hiçbir şekilde böyle faaliyetler sürdürmediğini kanıtlamanın peşindedir! Lenin “11. Ordu, Ordu Komitesi Üyesi, RSDİP (Bolşevikler) Merkez Komitesi'nin Güney-Batı Cephesi Kongresi Delegatesi, Kyrilenko” imzasıyla askerlere hitaben yayınlanmış olan bir bildiriye belge olarak sunar ve şöyle der: “Bolşevikler, proletaryayı, yoksul köylüleri ve bütün emekçi ve sömürülen halkı bilinçli bir devrimci mücadeleye çağırmaktadırlar, nümayiş yapmaya, kargaşa çıkarmaya değil.”⁷²

Ama aynen devrimci bozgunculuğun sabotajla işi olmadığı gibi, bu politikanın da milliyetçilikle işi olmaz. Nitekim Lenin bu dönemdeki bütün konuşmalarında ve parti belgelerinde ısrarla cephede örgütlü bir kardeşleşme faaliyetini savunmuştur. Ama tek başına kardeşleşme devrimci bozgunculuk değildir, çünkü her iki ordunun savaş çabasının altını **eşzamanlı olarak** oymaktadır.

⁷⁰ *CW*, cilt 24, s. 162.

⁷¹ *CW*, cilt 24, s. 163. Vurgu bizim.

⁷² “Bolshevism and ‘Demoralisation’ of the Army”, *CW*, cilt 24, s. 572.

Lenin, devrimden sonra, Almanya ile Brest-Litovsk Barış Antlaşması'nın imzalandığı dönemde (Mart 1918) bu yazısını hatırlayacak ve Dördüncü Bütün Rusya Sovyetler Kongresi delegelerine şöyle diyecektir: “Burada belirtiyorum ki (Kyrilenko'nun bu çağırısından söz ediyorum, oysa bu ilk değildi, bunu hatırlıyorum çünkü belleğimde yer etmiş) biz orduyu “askerlikten soğutma” işine girişmiyorduk, şöyle diyorduk: cephede dayanın; iktidarı ne kadar çabuk alırsanız muhafaza etmek o kadar kolay olacaktır.”⁷³ Burada devrimci bozgunculuğun neden Şubat devrimi ile birlikte gününü doldurduğu bir kez daha açıkça görülüyor. Proletarya iktidarın adayıdır; iktidarı aldığı zaman muhafaza edebilmesi için şimdiden hazırlık gerekir; bozgunculuk artık işe yaramaz. Barışı işçi devleti kuracaktır ya da adil bir savaşa girişecektir.

Lenin'in Şubat-Ekim arası barış politikası gerçekten işe yaramıştır. Bolşeviklerin büyük işçi ve asker kitlelerini iktidarın alınmasına üç kelimelik bir slogan temelinde kazanmış olduğu biliniyor: “Barış, Ekmek, Toprak!”. Burada “ekmek” işçi sınıfına ve kentli yoksul kitlelere hitap ediyor. “Toprak” elbette toprak açlığı içinde kıvranan köylülere. Barış ise önce askerlere. Ama aynı zamanda askerlerin yakınlarına. Savaş açlık ve yoksulluğun da temel nedeni olduğu için bütün topluma. **Artık barış birinci sıradadır!**

Buradan bir sonuç çıkarmak mümkündür: Şayet Lenin, bugün onu izlediğini sanan bir dizi siyasi akım gibi, ultra sol bir politik tutumu, keskinliği, kendisinin başka bir bağlamda kullandığı deyimle “devrimbazlığı” ilke edinmiş olsaydı, **Ekim devrimi gerçekleşmezdi!** Bu tarihi gerçek çıplak biçimde ortada duruyor. Trotskiy'in siyasi hayatının çeşitli aşamalarında Lenin olmasaydı Ekim devrimi başarıya ulaşmazdı yargısına varmasını abartı olarak görenler, bir örnek olarak (bu, çeşitli olanaklı örneklerden sadece biridir) bu konu üzerinde biraz düşünebilirler.

Ekim sonrasında Bolşeviklerin savaşa ilişkin politikası, bu yazıda ele alınmayacak kadar karmaşık bir konudur. Bunun nedeni, Bolşeviklerin Alman emperyalizminin çok ağır bir şantajı altında Brest-Litovsk barışını imzalayıp imzalamama sorunuyla karşı karşıya kalmış olmalarıdır. Ama şu açıktır: **Durum yine değişmiştir. Politika da değişmekte ve devrimci savunmacılık gündemin merkezine oturmaktadır.** Bundan sonrası sadece savaş vermenin gerçekçi olup olmadığı ile ilgilidir. Nitekim parti içinde bir kanat, başta Bukharin olmak üzere Sol Komünistler, bir devrimci savaş üzerinde ısrarla durmuşlardır. Ancak Lenin'in gerçekçiliği devrimin Brest-Litovsk barışı yoluyla kurtarılmasını sağlamıştır. Bunu saptadıktan sonra ekleyelim: Lenin'in Bukharin ve arkadaşlarına itirazı ilkesel değildi. Savunmacılık ve devrimci savaş yanlış olduğu için değildi. Sadece somut koşulların değerlendirilmesi temelinde devrimci savaşın kendisinin bozgunla sonuçlanacağını gördüğü için barış yanlısı olmuştur.

⁷³ “Extraordinary Fourth All-Russia Congress of Soviets, March 14-16, 1918”, *CW*, cilt 27, s. 194.

4. Sonuç

Cihan Harbi, kapitalist emperyalizmin önüne geçilemeyen dünyayı paylaşma dinamiklerinin insanlığı, bir cinnete kapılmış gibi, kitlesel ölüme sürüklediği bir dönem oldu. Bu dönemde koskoca Avrupa uygarlığı hep birlikte bir katliam şenliğinin parçası olmuşken, bir avuç enternasyonalist devrimci ve onları izleyen ve sayıları savaş uzadıkça artan işçi emekçi, “çılgınlığın orta yerinde ayık ve yapayalnız” (Mayakovskiy) savaşa karşı mücadeleye girişiyor ve Zimmerwald hareketiyle bunu uluslararası bir mücadele haline getiriyordu. Burada iki örgütlü grup, Almanya’da Spartacus grubunda buluşan azınlık devrimciler, Rusya’da ise Bolşevikler herkesten daha önemli bir rol oynayacaktı. Eğer Cihan Harbi’nin “kahramanları” varsa, en önde Spartacus’un önderleri Karl Liebknecht ve Rosa Luxemburg ile Bolşeviklerin önderi Vladimir İlyiç Lenin gelir! O karanlık, yüz kızartıcı günlerde, bütün dünya akıntıya kapılmış giderken onlar insanlığın bir bütün olarak geleceğini savunuyorlardı. Lenin’in Zinovyev ile birlikte imzaladığı *Savaş ve Sosyalizm* başlıklı çalışması Almandada *Gegen der Strom*, Fransızcada ise *Contre le courant* başlıklarıyla yayımlanıyordu. Yani akıntıya karşı!

Biz bu yazıda ısrarla Zimmerwald Hareketi’nin ilk Uluslararası Sol Muhalefet olduğu fikrini işledik. Bununla anlatmaya çalıştığımız şeydi: Trotskiy’in 1920’li yılların sonunda ve 1930’lu yılların başlarında geçtiği yoldan Lenin de (Luxemburg ve Liebknecht ile birlikte) geçmiştir. (Tabii Trotskiy de Lenin’in yanındadır, ama onun gibi belirleyici değildir bu ilk deneyimde.) Trotskiy Sovyetler Birliği’nde iktidarı ele geçiren Stalinist bürokrasinin Lenin ve kendisinin önderliğinde kurulan Komünist Enternasyonal’i önce içten içe çürütüp sonra imha etmesi karşısında bir Uluslararası Sol Muhalefet kurmak zorunda kaldı. Ama aynı türden bir süreçten Lenin de 1914’ten itibaren geçmek zorunda kalacaktı. Ne biri ne öteki ebediyen muhalefet kalmak için kurmadılar bu muhalefet hareketlerini. Her ikisi de birer Enternasyonal kurarak uluslararası proletarya hareketini ayakta tutmak bakımından üzerlerine düşeni yaptılar. Her ikisinin de amacı proletaryayı iktidara taşımaktı. Bu iki sürecin farklılıklarıyla birlikte ortak yanlarını kavramak, her ikisinin de daha iyi anlaşılmasına yardımcı olacaktır.

Lenin, Cihan Harbi sırasında Liebknecht ve Luxemburg ile aynı yolu yürüyecekti ama yönelişleri farklı idi. Bu yazıda aralarındaki farkları dikkatli biçimde özetlemeye çalıştık. Lenin’in gerek onlarla, gerek Trotskiy ile, gerekse kendi partisindeki çeşitli önde gelen Bolşeviklerle farklarının tartışmasından hareketle bu sonuç bölümünde sadece bir noktayı vurgulamak istiyoruz.

Lenin için savaşa ilişkin izlenecek politik hat ile uluslararası proletarya hareketinin yeniden örgütlenmesi, yani yeni bir Enternasyonal’in kurulması ancak birlikte ele alınabilirdi. Lenin’in herkese karşı ısrarla savunduğu devrimci bozgunculuk politikası bir bakıma **iki bilinmezi birden çözebilecek tek denklemdi**. Devrimci bozgunculuk, işçi sınıfının hem burjuvazinin savaşından uzak durma-

sını sağlayan politika idi, hem de işçi hareketi içindeki oportünizme karşı bir aşı. Şayet savaş içinde yeni bir Enternasyonal'in kurulması yolunda mücadele edilecekse, sosyal yurtseverliğe karşı da, onunla köprüleri atmayan ve onun zihniyetini üstü örtülü biçimde sürdüren ortayolculuğa karşı da amansız bir mücadele verilmeliydi. Devrimci bozgunculuk enternasyonalistleri bu iki akımdan keskin bir hatla ayırıyordu.

Lenin, bütün taktikleri için olduğu gibi, devrimci bozgunculuğu da soyut olarak geçerli bir politika niteliğiyle değil, **zaman ve mekân içinde geçerli somut koşulların zemininde bir gereklilik** olarak savunuyordu. Nitekim, emperyalist savaşı iç savaşa çevirme işlevini görüp yeni bir dönemi başlatınca, bu politikanın günü dolacaktı. Bu yazıda en çok önemsenmesi gereken noktalardan biri budur: Devrimci bozgunculuk Lenin için bir ezber, bir dogma vesaire olmak bir yana, savaş içinde bile (Rusya söz konusu olduğunda) ancak Şubat devrimine kadar geçerlidir. Yani 1914-16 döneminin politikasıdır. 1917'nin (daha dakik bir ifade ile Şubat ile Ekim devrimleri arasındaki dönemin) politikası "ne bozgunculuk, ne savunmacılık, adil bir barışı sağlamak için proletarya devrimi" olarak özetlenebilir. 1917 Ekim devriminden sonra ise proletarya iktidarında devrimci savunmacılık gündeme gelir.

Buradan çıkacak sonuç çok önemlidir. Demek ki emperyalistler arası savaşlarda her koşulda ve her ülkede devrimci bozgunculuk politikasını papağan gibi tekrarlamak doğru değildir. Şayet emperyalist ülkeler arasında koşullar farklı ise izlenecek politikalar da farklı olabilir. Örneğin 1917 yılında Rusya'da ve öteki emperyalist ülkelerde bir ve aynı politikayı savunmak doğru değildi. Çünkü savaş içinde Rusya'nın koşulları değişmişti.

Dünya devrimci süreci yeni gelişmelerle karşı karşıya geldiğinde yapılması gereken Lenin'in metodundan öğrenerek Lenin'in politikasını zenginleştirmek olmalıdır. *Devrimci Marksizm*'in bu sayısında Trotskiy'in İkinci Dünya Savaşı karşısındaki tutumuna ilişkin dosya bu bakımdan çok önemlidir. Trotskiy emperyalist devletler arası çatışmalar için belirlenmiş devrimci bozgunculuk politikasının İkinci Dünya Savaşı bağlamında da izlenmesi gerektiğini savunur, ama bu politikaya yeni boyutlar getirir. Lenin devrimci bozgunculuk politikasını kurarken, yukarıda belirttiğimiz gibi, şu noktadan hareket ediyordu: Cihan Harbi koşullarında hangi emperyalist blokun yenilgisinin proletaryanın bütünsel çıkarları açısından ehveni şer olduğunun saptanması olanaklı değildi. Buradan, emperyalist ülkeler açısından **simetrik** bir sonuç çıkarıyor ve her ülkenin devrimci hareketi için **kendi devletinin** yenilgisinin ehveni şer olacağını söylüyordu. Lenin'in Cihan Harbi koşullarında uyguladığı bu akıl yürütmenin yanlış olduğuna dair herhangi bir belirti bugün, 100 yıl sonra da ortada görünmüyor.

Ama İkinci Dünya Savaşı için durum farklıdır. Nazizmin nasıl insanlığı barbarlığa sürükleyecek bir rejim olduğuna ortada iken onu (ve faşist müttefiklerini) öteki emperyalist ülkelerle tam anlamıyla **simetrik** biçimde ele almak doğru ol-

maz. İşte Trotskiy bu farklılığı tescil eder ve iki emperyalist blok karşısında farklı tavır takınılabileceğini dile getirir.

Lenin devrimci bozgunculuk politikasında sabotajı dışlamıştır. Çünkü sabotaj bir emperyalist gücün karşısında başka bir emperyalist gücün kazanmasıyla sonuçlanabilir. Oysa Lenin'in politikası **bütün** emperyalist ülkelerin yenilgisidir. Ne var ki, şimdi Nazizmin yenilgisi proletaryanın çıkarları açısından ehveni şer olarak görülebilir.

Bundan daha önemlisi, Trotskiy'in **Proleter Askeri Politika** adını verdiği politikadır. Trotskiy İkinci Dünya Savaşı başladığında devrimin bütün sorunlarının kendilerini askeri biçimler altında ortaya koyacağını, üstelik Nazizme karşı bir savunma ihtiyacının birçok ülkenin proleterleri için vazgeçilmez olduğunu görmüştür. Buradan çıkarttığı sonuç, proletaryanın burjuvazi ile kozunu savaş içinde, gerekirse askeri yöntemlerle paylaşmasını kabul etmek, bu gerçeği yadsımak yerine ona uygun taktikler geliştirmektir. Lenin'in Cihan Harbi için geliştirdiği devrimci bozgunculuk, o savaşın birbiriyle yenilemeyen emperyalist güçlerine karşı mücadelenin ihtiyaçları açısından doğrudur. Oysa Nazizmin neredeyse bütün Avrupa'yı Daniel Guérin'in deyişiyle bir "kahverengi veba" gibi istila ettiği İkinci Dünya Savaşı koşullarında devrimci bozgunculuk politikası zenginleştirilmelidir. Devletler arası mücadelede bu ilke hâlâ geçerli olmalıdır. Ama devleti çöken ve faşizmin hâkimiyetine giren bir emperyalist güç söz konusu ise, proletarya ulusun kurtarıcılığını üstlenmelidir. Burjuva anlamda değil. Burjuvaziyle işbirliği içinde değil. Proletarya halkın önüne düşerek bir sürekli devrim süreci içinde hem ulusal baskıyı ortadan kaldırmalı, hem de proletarya iktidarını kurmalıdır. Fransa ilkinde, İtalya ise ikincisine karşılık verir. Yunanistan, Yugoslavya, Arnavutluk ise Nazizm ve faşizmin işgaline uğramış emperyalizme tabi ülkeler olarak ulusal kurtuluş mücadelesinin özellikle anlamlı olduğu ülkelerdir. Trotskiy'in dehası bu durumlar daha tam ortaya çıkmadan bunları yaratacağı ihtiyaca uygun Proleter Askeri Politika'yı önermiş olmasıdır. Maalesef İkinci Dünya Savaşı'nda Trotskiy'in bu politik açılımını olgun biçimde kavrayarak uygulayabilecek kadrolar çok nadirdi.

Zimmerwald'ın 100. yıldönümünü, İkinci Dünya Savaşı'nın bitişinin ise 70. yıldönümünü yaşadığımız bugünlerde, Marksistlerin Lenin'in ve Trotskiy'in savaş politikalarından öğreneceği çok şey var. Dünya hızla yeniden askerileşiyor.